

Іван Боднар

**Стары
руццаньскы
прыгоды**

*пазбрав Ян Боднар
управив Іван Боднар*

Реалізоване з фінанчнов підпоры Фонду на підпору культуры народностных меншын, 2021

Обсяг

Дванадцять бочок збойницького злата	7
Чорнанин бісїдує за нечїстых духів	8
Мїжечка і чорт	9
Сїно	11
Злата кулєчка	11
Воборог	13
Бухлак силак	14
Бухлак в лїсї	14
Бухлак і вовк	15
Замерзнуте дївча	16
Спор Лица з Майком	17
Бухлаковы дївкы	17
Вуглярь	19
Хрестна мати	22
Нїрка фіглярь	24
Паця і єго редя	27
Куркы	28
Приповідкарь Юрко	30
Бїла	34
Медвїдь в Летиковім вївсї	36
Вадаска	38
Вовча сворка	39
Обходный спор	41
Дикый корназ	41
Кїзля і вовци	44
Як лишчак свїй кожух продав	45
Невыдареный лов	46
Заворєваня	48
Успїшны	49
Деревяна паска	50
Перебїгайло	51
Недорозумлїня	52
Андрїйко	52
Вдова, душпастырь і склепарь	54
Кобїлка	56
Гускы	56
Послїдня жытелька	57
Слово выдавателя	61

© Иван Боднар: Стары руццаньскы прыгоды

© Выдало ОЗ Колысочка – Koliska як свою 13. публікацію, Соліварьска 70, Пряшів 2021

Пригоды з Руського позберав: Ян Боднар

Управив: Инг. Иван Боднар

Одповідна редакторка: ПгДр. Люба Кралєва, ПгД.

Языкова редакторка русиньского тексту: ПгДр. Кветослава Копорова, ПгД.

Ілустрації: Сергей Панчак

Графічне оформлїня: Сергей Панчак

Друкарня свїдницька, с. р. о., Свїдник

Выданя: перше

Наклад: 200 фалатків

Кількость стран: 112

Пряшів 2021

Тоту публікацію, ани нияку ей часть не мож репродуковати без поволїня властника авторьскых прав.

ISBN 978-80-8244-000-6

Дванадцять бочок збойницького злата

Колись за давних часів, біда привела рущанського ґазду аж до Великого Березного на ярмарок. Бідний ґазда як ходив, так ходив по ярмарку, ніч не здобыв. Ближыв ся вечур, треба было ся зберати на далеку путь - домів, назад до Руського. Напоїв коня, впряг го до воза, ладив ся вирушити з міста. З Великого Березного до Руського. І не збачив, як го слідовав іщі бідніший, барз постарітый чоловік. Пришов ід нёму і вклонив ся:

– Слава Ісусу Христу!

– Слава і навікы! – одповів на пів рота ґазда, но свою позорность обертав на коня і віз, а не на старого бідного чоловіка.

– Де путь поведе тебе, чоловіче добрый? – попросив ся бідняк.

ґазда ся позерать, тай подумав собі: ‘Шо то вун од ня хоче?’¹

– Чого тобі знати, де я іду?

– Та я бы тя хотів попросити, жебы-сь ня взяв на віз, кедь наша путь буде сполочна. Де лем старяка біда несе, – подумав собі рущаньскый ґазда і дудрав собі попід ніс:

– Я тебе на вуз не возьму, муй кунь є слабый, і вуз непотрібный, і путь далека.²

– Я бы тобі добрі заплатив, кедь ня привезеш аж на місто, де я іду.

Загадна бісида збівшыла звездавость ґазды, перемеріює го од головы аж по пяты, тай подумав сі: ‘Старый, бідный, лем з чім же хоче платити? Я іду далеко, через верхы і лісы нучнов годинов³, я вера не беру никого’.

– Тадь лем повідж мені, де же Ты ідеш? Там, де я іду, там тебе не треба.

Старый приступив ближе, тай потихы ся попросить:

– Не ідеш до Руського, або поближе Руського? Кедь ня там привезеш, дуже добрі тобі заплачу, будеш спокійный.

– Я іду до Руського, але чого тебе там, шо⁴ ты там маєш?

– Повісти тобі, што я там маю, теперь щі не можу, но як будеме в Руськім, вырївнам ся з тобов, ты будеш спокійный.

– Шо робити? Може мі досправды заплатить. Грошы бы са мі придали.⁵

По довшій увазі ґазда старого взяв на віз. В Руськім чекав виплату. Посідали на віз, ґазда махнув батоґом і кінь рушив возом. На зачатку сиділи в тихости на возі, кінь крачав, віз цоркотав. На Карцабовім верху уже примерькало. Задумав ся фурман, тай ся попросив бідняка:

– До Руського прийдеме в пувночі⁶, де переспиш до рана? До кого-же ты там ідеш?

¹ Рущаньскый діалект патрить ід у-каючім русиньскым діалектам розшыреным в русиньскых селах Підкарпатя і на Словакії в окресі Снина – в улічскій, убляньскій, стащінскій долині. Ід у-каючім діалектам патрили і села заникнутой стариньской долины, окрема села Звала. В літературнім русиньскім языку: „Што то він од ня хоче?”

² Літературно: Я тебе на віз не возьму, мій кінь є слабый, і віз непотрібный, і путь далека.

³ Літературно: ночнов годинов.

⁴ ... што ..

⁵ Літературно: ‘Што робити? Може мі досправды заплатить. Грошы бы ся мі придали.’

⁶ Літературно: в півночі.

Старый быў тихо. Ліпше ся попризерав газда на нёго і збагнув, же старый змінів фарбу, побліднув, тай якоесь тяжко ся му дыхатъ.

Фурман ся знова спросив:

– До кого йдеш, а якыма грошами заплаціш фурманку?

Уже минули Дару, приближовали ся ід Старині. Віз долов із Карцабового верьха аж до Старины поганяв коня до бігу.

Та нараз прогварив бідняк:

– Лем ты мене везь до Руського. Там, там є схованых дванадцать бочок збойницького злата, о тім златі не знає ніхто окрема мене.

Газда, як думав, так думав, вірив і не вірив, но кінь долинов швидко крачав, бо і віз го попыхав. Путь в Старині ся вбертала, газда махнув батогама, абы коня попогнав. Попозерав ся на старого, а тот без души до воза ся звалив. Свою животну путь праві скончів – умер.

Шкода ся стала велика, бо вмер послідній свідок, а златы бочки схованы зістали на стариньскім цінтерю.

**Розповів Андрій Біндзар із Руського,
56 - рочный, в році 2003 в Снині.**

Чорнанин бісідує за нечистых духів

Колісь давно-прадавно, коли нечисты силы і духове володіли над світом, стало Кса то раз в неділю, на саме полідне. Коло Гриба, ся обявив такий великий пес, же кедь собі ліг крижом через путь, цілу ю застав і немож было коло нёго перейти. Люде го з криком одганяли, но пес ся не рушав, лем бердом собі лежав.

Люде із страху поховали ся по хыжах. Но нашли ся і одважны, та із пушков і трёма патронами ішли псиска застрілити.

Набили пушку патроном, націлили на пса, спустили когутик, но пушка не выстрілила. Набили другый патрон, но і друга проба была неуспішна. А кедь і третій патрон не выстрілив, хоць стріліці были одважны і смілы, взяли пушку і патроны, повтікали і дома ся поховали.

Было звычайём, а іщі і днесь ся де-ту тот звычай заховав, же нечисты силы і духів треба свяченнов водов, свічков і зілём од себе одганяти.

Дома люде позапалёвали свічки, палили зіля і курили ним хыжу, і свяченнов водов ціле вбыстя кропили. І тот великий пес ся до вечера стратив. Де? Не знати, бо на пса не позерали.

Смілы хлопи роздумовали, чом пушка не выстрілила. Аж за пару днів уважили, же іщі раз треба пушку і патроны выскушати.

Три раз выстрілили до верьбы. Три кулі зробили в стромі три раны, но а на пса пушка не выстрілила ани раз. Тым было доказане, же пес быў нечистый дух.

**Розповів Андрій Біндзар із Руського,
56 - рочный, в році 2003 в Снині.**

Міжечка і чорт

Муж называный Міжечка (власным меном Шпетюх Микола, староста в Руськім од року 1896 до року 1901) ходив по світі і околішніх селах, де робив предволебны кортешачкы. На валны громады фурман ёго віз аж до жупного вароша Шаторайуйгеля⁷. Но пригодило ся му, же мусив пішо, ночнов годинов переконати дость велику путь. Без страху переходив з валала на валал. Но раз му пришло крачати із Руського Потока до Руського. Пішник вів через горы і глубокий ліс і Міжечка кус запізнив. Скорі як встиг переконати першый вершок горы, штось ззаду зашелестіло. Попозерать через плече за себе, і збачіть підскаковати малого хлопчіка. Хлопчик шкындать на едній нозі, тай ключкує од краю до краю ліснім пішнику. Покры хлопчик быў од нёго дость далеко, Міжечка го кус ай обчековав, як свого супутника. Як ся супутник приближыв, одразу Міжечка аж затерьпнув. Убраня супутника якоїсь чудной ся вказало. Ани тканой шмата, ани скоряной, ани вовна, ани серсть. Міжечка ся напудив, супутник ся уже приближив на досяг, ёго тварь чорна, так, як бы з вуглём робив. Смердів ани за смолом, ани за коломазёв. Ростом дїтвак, волося чорне як вугель і бундате, коваль не коваль, бо у сусіднім валалі коваля не є. Подумав собі Міжечка:

– Втікати? З ліса не утікнеш.

Но і так придав до кроку. Супутник кус призістав, но Міжечка ся уконав. Дішов ід дуплавій колоді, котра лежала при пути. Тай што робити?

– Сяду, одпочіну і уважу.

Сїв Міжечка на конець дуплавој колоды, тай слідую супутника, а тот іде ід нёму, тай сїв на другый конець колоды. Міжечка аж теперь збачів, же то не чоловік, а чорт. Чорт ся сувать по колоді ближе і ближе. Міжечка видить на ёго бундатій голові, чорній як вугель, же спід волося стырчатъ чортівскы ріжки.

Міжечка-неборак собі подумав:

– Чім-же я ся провинив? Кого я пошкодив і кого образив?

Тай што. Выбрав з кешені піпку, сачкув з дуганом, тай шваблыкы положыв на дуплаву колоду. Жебы выпорожнити пригоріту піпку, поклепав з нёв по дутій колоді лем злегка, но якысь чудный голос ся озвав. Чорт одскочів аж на конець колоды, тай забулькотів. Ага! Штось ся му не любить, подумав собі Міжечка. Уважує, та напыхатъ піпку. Запалив і густо задымив. Чорт знову забулькотів.

Міжечка не збачів, коли ся чорт стратив, встав з колоды, тай пішов своїм пішником, піпку потігаючі. За чортом ся не взерав, лем чім скорше домів прийти, свої дїточкы і жену відіти. А завтра зайти за попом, сповідёв свою грїшну душу одчїнити.

Ой, буду я, буду справедливый жывот вести!

**Подля Чорнанина із 1959-го року,
розповів Андрій Біндзар,
56-рочный, в році 2003 в Снині.**

⁷ Днесь ся місто Шаторайуйгель находить в Мадыарску.

Сіно

П^риближовало ся Пуцціня, приближовав ся піст. В корчмі у Менделя гудаци будуть грати послідній раз перед постом. Де лем бы здобыти грошы. Жыдови треба за вступенку на забаву заплатити, роздумовали трёми хлопці, што парібками вже были. Думали, роздумовали, та і выдумали план. Возьмуць штрангы, тай з Бескіда сіна принесуть і заплатять вступне сіном! Тоту думку высловив Василь, еден з троїці хлопців.

– Договореной!⁸ – сугласили ёго камаратя, Михайло з Юрком.

Уже за скорого рана ся выбрали вшыткы трёми польске сіно красти. Ідуть, на плечох штрангы несуть і до кроку собі весело посвистують.

На полю сніг обстойный, но чім высье ступали, та і глубше до снігу ноги западовали. Найтяжше то было під самым верхом, бо там заміть барз глубока. Переконати заміть, но скоро душу утратити. Покры пришли на Пляшу, змордованы дочуда – лем вмерати. Кус одпочіли, тай до работы ся пустили. На самый перед сніг утоптали, штрангы на спід розтягли, сіно з копіці стали мыкати, та каждый на свою копку класти. Вітор дув, свистів, в ухах рвав, сіно з копок їм брав.

– Я буду мыкати а вы двоими будете намыканой сіно тримати! – розказав Юрко камаратім. Якось з бідов вязанкы приготовили, лем на плечі брати, та нести.

– Як я вязанку піднімав, та такой закурбелёвало, двигла ся хмара. – повідав Михайло. – Я ся заперав, вязанку тримаю, але з вязанков в повітрю чорти танцують, выкручавуть⁹. Нараз уже вітор не свистить, дочіста утих, – продовжовав в своїй розповіді Михайло.

– Люде добрі!¹⁰ Та я в дворі руняньского бавусатого Слижа ся находжу, – нечекано закончів Михайло свою розповідь о тім, як несподівано ся скончіла ёго і ёго камаратів выправа за польскым сіном.

Розповів Михайло Габушта,
записав Ян Боднар із Руського,
73-рочный, в році 2003.

Злата кулёчка

К^едь ем была мала, ходила ем з другыма дітми пасти коровы. Ходила з нами і старша пані. Кликали сьме ю тютка Юля. Раз сьме выгнали коровы горі Бочкагорбом на Грибову долину. Покры ся коровы пасли, мы діти сьме ся бавили вшеліякы гры. Тютка Юля сиділа в холодку під кривов березов і штось собі зашывала. Кедь нас гры зморили, ішли сьме ід студнику напیتی ся воды, потім сьме собі посідали

⁸ Літературно: Договорене!

⁹ Літературно: ...танцюють, выкручавуть.

¹⁰ Літературно: Люде добры!

коло тютки, вибрали з табішки хто што мав і зачали їсти. Хлопці сиділи на стволі старой березы, котру іщі замолода зогнув ід земли тяжкый сніг. Мы, дівчата, сьме собі посідали коло тютки і зачали сьме ю просити, жебы нам розповіла даяку приповідку. І так тютка Юля зачала бісідувати.

За давных часів жыв в нашім краю пан, котрому патрили поля, луки і горы з лісами. В тых горах жыло велё звірины. В осени, коли была позберана з поля ціла урода і одложена на зиму, пан організовав полівачкы/вадаскы. Позывав на них панів з близкой і далекою околиці. Покры послове позывали панство, пан нашого краю ся вышов до горы побзерати, де, і ці є достаток дикой звірины. Пришов на тото саме місто, де тепер сиділи діти з Юлєв, напив ся воды і сів собі на ствол березы, жебы собі одпочів. Як так сидів, зачув голос:

– Добрый день!

Пан одповів на поздрав, но як ся позерав довкола, так ся позерав, никого не відів. Што то є за чудо, же голос є людський, но никого не видно.

– Не позерай горі, але долов!

Пан ся попозерав під ствол березы і увідів малого чоловічка.

– Што есь за чудо і што од ня хочеш? – попросив ся пан.

– Но знаш, гора є твоя, но звірина в ній є моя і ты, лем так про забаву, ю із своїма гостями стріляш, – одповідав чоловічок і продовжовав:

– Зробиме єдну догоду, кедь ю дотримаш, і тобі і мені буде добрі.

– Яка же то є догода?

– Подь зо мнов.

Чоловічок ся зогнув ід стволу березы, штось взяв до рук і потер ствол березы. Одразу ся перед нима отворили двері, за котрыма вели гарадічі глубоко під землею. Гарадічі їх довели до великой яскыні, де всягды было уложене злато і розлічны предмети выроблены із злата. Потім чоловічок повів панови:

– Кедь не будеш про забаву ловити мою звірину, дам ті злату кулєчку і все собі будеш мочи набрати тілько злата, кільки будеш потребувати. Но памнятай, кулєчка служыть лем доброму чоловікови!

Пан догоду прияв. Надышов час полівачкы/вадаскы, но пан зрушыв свої позваня і так ся панство надарьмо на полівачку/вадаску ладило.

Пан ся змінив і добрі ся му дарило. Поставив нову церьков, школу і своїм людем помагав. Сусідні панове ся хотіли дізнати, што ся у нашого пана робить. Наперед послали хлопів, жебы у нєго робили і так ся дізнали правду. Нихто їм але ніч не повів, бо ани нашы люде не знали правду. Пан мав дівочку, так сусідні панове послали маляря, жебы намалєвав ей образ і тварив ся, же ся з нєв хоче оженити. Малярь був молодый і шувный, тай ся до нєго паньска дівка залюбила. Малярь поступно дівча просив, жебы ся од нянька дізнала, выдкы має своє богатство. Пан свою дівку барз любив і зато ей наконець прозрадив своє таємство. Кедь ся то малярь дізнав, такой ішов однести тайность своїм панім. Сусідове вирішыли напасти нашого пана і злату кулєчку од нєго взяти.

В тім часі в кождім валалі, од вечера до рана, были двома хлопи на стражі/варті. Кебы дагде горіло, мали організувати поміч. Мали варувати людей, кебы пришов

неприятель. То ся стало теперь. Хлопи задзвонили на поплах, люде повывігали з хыж перед церьков і дізнали ся, што ся діє. Од пана дістали приказ вхабити валал і утікати далеко до гор. Пан із своєв родинов одходили послідні. Убезпечив ся, же за ним уж никто не йде, положыв кулєчку під березу і ішов за своїма людами.

Єден з неприятелєвых людей ішов потихонькы за паном і відів, як пан дашто блискаче кладе під березу. Зачав тот блискачий предмет глядати. Глядати зачали і далшы люде з єго дружыны, но ніч не нашли. Од того часу хотіло велё людей збогатіти без роботы. Ходили під березу глядати злату кулєчку. Нихто ніч не нашов, но під березов уже не росла трава, і дотеперь там трава не росте. Може ся найде чоловік з добрым сердцем, котрому чоловічок вкаже злату кулєчку.

І мы діти сьме часто сиділи під кривов березов, переграбовали сьме пісок і камінчкы під нєв у вірі, же найдеме злату кулєчку.

Написала Анна Жовнівова,
80-рочна, в році 2021.

Воборог

Воборог то є простый штирикутный притулок на сіно, де на штирєх стовпах є завішена пересувна, соломов крыта стріха, котра ся може піднимати, або спущати по стовпах. Правилком было підняти стрішку перед укладованєм сіна до воборога а коли ся сіно уложило, то стріху спустили на сіно. Так сіно хранили проти вогкості і проти бурям і великым тучам. Єден з таких воборогів колись давно стояв на самім бескідьскім верьху. Місто тото звали Шалник.

В часі сінокосів селяне луку покосили, но сіно было ліпше уложыти до воборога і почекати на пригодный час – до зими. А в зимі звести сіно на санках домів. В тых часох газдове іщі не мали придатны возы, котры бы могли поужыти на горьскых драгах.

Пришла восінь. Выбрав ся чоловік, Ціцка го звали, із села Смерек на севернім боці Бескіда, та ішов до села Руське, на юг. Та іщі не стиг выйти на Шалник, коли ся озвав шум ліса. На верьху уже гучали горы і розпадав ся густый додж. Ціцку кус померзила зміна хвилі, но потішыв ся, як збачив воборог. Даякый час стояв притулений коло воборога, котрый го сполягливо крыв перед дождем. Но з дождем зачінала на край залігати молга і так Ціцка рішыв вылізти горі на воборог. Додж не переставав падати, зачало ся змерькати. Чоловікови не зістало лем загребсти ся глубше до сіна, тай переночувати.

Докры Ціцка солодко спав, недалеко воборога ся одогравала трагедія. Медвідь напав череду дикых свиней і єдно їх пацятко своїма лабами і зубисками роздер. Череди тото медвідєви не даровала і вергла ся на нєго. Медвідь як увідів пересилу, та зачав перед пренаслідователями втікати. Прибіг до воборога, тай по стовпі выліз на воборог. Коли медвідь був уже в безпечу, зачав ся із свинями „забавляти“.

Ціцку збудив якыйсь квик, тай якыйсь тягарь давив єго ноги. Што ся ту діє?

Де ся находжу?'. Роздумовав чоловік під сіном. Не міг сягнути з міста. Хтось змітує сіно з воборога, подумав собі. 'А чом тільки квику навколо воборога?' Нараз хтось набрав таку велику наруч сіна, же Ціцка зістав одкритий. Позерать на медвідячий хырбет і видить з яков розкошов мацко „кормить“ свині сіном. Свині сіно такой розносили около воборога... Перепуджений Ціцка так прудко штухнув до медвідьового хырбта, аж ся тот зосунув з воборога меджі свині, котры в ту минуту вергли ся на нёго і роздерли го.

Ціцка сі захранив живот, но а свині помстили члена своєї родини.

Розповів Михайло Габушта,
записав Ян Боднар із Руського, 73-рочный, в році 2003.

Бухлак силак

Жыв колись давно в Руськім силак, котрого у валалі звали Бухлак. Была то ёго назывка, так го вшиткы кликали. Розповім вам, як ся то стало.

Бухлак жыв в хыжі Під Ютринов, цісло 80 і газдовав собі на своїй восминці земель. Жыв на вышнім концю села. Быв то чоловік могутного росту, здоровый, міцный. Свою силу не раз указав коло розлічных работ.

Едного дня зашов до корчмы. Посидів з хлопамі і барз ся напив. Пришов домів, та якось ся му не дарило отворити двері. Погрозив їм і загнав ся руков:

– Та, чом ся не отворяете?!

Як раз ударив руков до дверей як бухлаком¹¹, та двері ся нараз розсыпали і розлетіли. Од того часу го люде зачали называти просто – Бухлак, хоць ёго мено было Іван К...

Бухлак в лісі

Зрозповідання старших ся знає, же кедь ся Бухлак будовав, та дерево на хыжу наволочів з ліса на своїх плечох. По правді, треба додати, же тогды до ліса не было аж так далеко. Бухлак зруб поставив, но на докончіня му хыбили іщі вінці. Вінцями ся звязовала доведна конштрукція цілого дому і вни одночасно служили як фундамент стріхы (даху). Ясуче дерево на вінці в близкім лісі не выросло, а того што выросло, ёму не пасовало.

Едного дня позапрігав свої бычкы і пішов привезти дерево, котре собі уже скорше выпозерав і наготовив. Яліці, якы потребовав, росли лем там – за Бескідом, аж там за Вушаловым чертежом, на польскім боці. Місто цалком неприступне. Дерево требало тігати до острого берега, бо в напрямі на другый бік був глубокий, тяжко непереходный потік.

¹¹Бухлак, по словацькы: buchak – великий строёвый молоток на формования металу.

Польскы лісници збачили, же хтось сі наладив дерево, зато были на позорі і чекали, хто за деревом прийде. Интересовало їх ай то, як дерево до такого острого берега злодій вытягне. Зато позоровали Бухлака схованы і вхабили го слободно робити. Не ішло їм до головы, як яліці вытягне, главні кедь увіділи, же теліга є досправды обернута до острого берега. Бухлак наложыв грубший конець яліці на телігу, закапчав ланцок коло дерева запавузив, потім пішов і вхопив тонший конець, котрый ся мав волочіти по землі. Підняв на плече, закрічав на бычкы: „Ча, Кеша“ і попхав телігу за бычками. Таким способом повозив на верьх вшиткы яліці. А там їх наложыв на віз.

Несподіваны лісници вхабили злодія Бухлака на покою. Кедь собі знав сам поради з тяжкыма яліцями, та ный собі їх спокійно одвезе домів.

Бухлак і вовк

Другый раз ся выбрав Бухлак через Бескід і пішов на Майдан на торг штось купити. Майдан, село в Польщі, но за Австро-Угорьска то був еден штат і село патрило під Верхню Угорщину (Horné Uhorsko). Драга там і назад через літо не была така тяжка. Тоту драгу переконав много раз. Чом бы не перейти і тепер, перед Рождеством. Потребовав купити дашто про свої дівкы, про жену, та і скору на верпці, жебы было што вбути.

Ходило ся там вытоптаным пішником. В зимі найтяжше было переконати Моголіцю. Так ся кліче сідло на Бескіді. Праві там вітор найбарзі дув, задував сліды, як кебы там пішника нігда не было. Окром того, так як ся піднімала вышка над уровнєв моря, так прибывало і снігу. Драга ся указала тяжша, Бухлак пізнив. На сідло ся вернув, аж кедь ся вже змерькало.

Моголіця ся находить меджі двома верьхами. Вела тамды драга до Польші. По правім боці острый схыл, по лівім такый самый. Треба лем переконати сідло і потім вже буде легше. Бухлак помалы крок за кроком здолав засніжену путь і приближыв ся до ей вершка. Ани пішника, ани ступляі, вітор через день вшитко задув, но голоден вовк ту сидить і чекать на свое. Обыти го не мож.

– Ту на ня чекать, ту наісто рішыв старый вовчиско пораховати ся зо мнов, – роздумує Бухлак. Він не був з людей, котры бы ся лем так напудили. Стояли з вовком напроти собі і чекали.

– Увидиме, хто з кого. Бухлак довго не роздумовав. Бідіще не є чім одогнати. Приближыв ся на пару кроків, вовк выщірился свої зубиска. Бухлак зошмарив з плеч губаню, котров ся хранив перед вовчіма зубами так, як щітом. Вовк зауяв боєву позицію. А Бухлак ся помалы приближує. Кедь ся приближыв, тогды вовк скочів. Тепер уже пізно было Бухлакови роздумовати над тым, яку хыбу зробив. Мусив реаговати в моменті. Хопив губаню і завязав до нёй вовка. Перешмарив го через плече, до руки взяв тлумок з купівлєв¹² і пошатовав домів. На плечох прибыв тягарь, но тепер путь уже вела в долину, снігу убывало і через ліс пішник не був снігом задутый.

¹²Купівля - накупленный товар (в данім припаді вовк)

Пришов Бухлак додому, вовка на грушку прив'язав і сам спокійно пішов спати. Збудився скоро рано і похвалився перед своїми братами, що живого вовка на дворі на грушку зависив. Выбігли вшитки на двір вовка позерати, але місто вовка лем фалатка клочаного мотузка вісить на грушці. Вовк губаню і мотузку перегрыз і пішов іншу користь глядати.

Вшитки пригоди о Бухлакови розповів Михайло Габушта Янови Боднарови із Руського, котрий ёго розповіді записав в році 2003.

Замерзнуте дівча

Села Руське і Смерек розділяв лем гребінь Полонинського Бескіда. Но по дразі были сусідні села од себе оддалены аж тридцять кілометрів. Четвертина драгы меджі валалами была по путях і пішниках, котрыма селяне ходили косити луку і звожовати сіно з Бескіда. Єден пішник вів через Блудный верьх. Назва Блудного верьха vznikла од того, що там часто люде заблудили, та і тепер там блудять. На пішниках мож было стрітити і вовка, медвідя або інші звірята. Особито небезпечна была на Блуднім верьху молга. Густый туман усаджений на верьху гор нераз спосибив непереходность Бескіда.

Молода дівка родом із Смерека зышла з розума і ходила блукавчі од села до села. Так перешла велё раз нараз і дакілько валалів. В літі любила ходити через Блудный верьх будьяким пішником, а в зимі го обходила довкола через Цісну, Майдан, Лісну або Розтоку. Выдты уже недалеко было перейти через Руське сідло – Моголіцю до Руського.

В Руськім дівка не мала никого близкого, но в кождім припаді свою путь ту закончила. Ходила по хыжах і хвалила ся:

– Станків Федор є мій фраїр, Станків...

Зато, що то в голові не мала цалком в порядку, валалчне ёй пусты бісіды не брали важні. Главні тоты молодшы ся на ёй бісідях добрі забавляли. Дівка была шувного зросту, но была занедбано облечена і невмыта. Кедь з нёв уже хлопці достаточо пожартовали і позарывали ся до нёй, одпровадити ёй до будькотрой хыжы у валалі.

Єдного зимного дня, кедь пішник через Блудный верьх уже був непереходный, дівка ішла з Розток до Руського. Снігу до верьха прибывало. Через сідло вітор пішник затяг. Дівка тады переходила голодна, та і ёй шматя было убоге, зношене і не было достаточне на холодну зиму. Перешла через сідло і выхлята собі сіла одпочіти. Лем што собі сіла, в тото момент заспала і там замерзла.

Другый, а може аж третій день пришла до Руського смутна новина о загыбели дівчати. Биров наказав трём юнакім привести небіжку до села, де ся зробить погріб. Хлопці взяли санки-копаніці, но жебы загнати хмурны думкы, купили собі палінкы і попросили Бухлака о поміч. Такой ся з ним догоди.

На Бескід пішли чотырёмі і тігали за собов копаніці, но фалаток пути їх допровождали сусідьскы діти. Самособов, по дразі ся підкріплёвали палінков. Хлопці пришли на місто уже дость веселы. Бухлак, тыж підгуражений, наложыв труп дівчати на копаніці, жебы

го повіз до долины. Вышли з ліса на поле. Ту вже був сніг меншый і твердый, санки до змерзнутого снігу так не западовали. Долов берегом ся вже ішло легше. Трапило їх лем то, що труп був на кисть змерзнутый і часто падав із копаніць, а припевнити го не было чім. Бухлак то вирішыв. Сів на санки і труп „запавузив“ властным тілом. Санки ся ховзали а жебы забыти на мертве дівча, та собі занотовав веселу. Дівча положили в селі до трупарні, заказали варту і на другый день одбыли погріб на кельчик села.

Записав Ян Боднар із Руського, 73-рочный, в році 2003.

Спор Лица з Майком

Лицо покосив свою луку і притім ся повадив із своїм сусідом Майком. Сусідови Лица віділо, що Лицо при кошнію зашов далеко і покосив із ёго луку. Спор на місті не вирішыли, зато ся Майко скаржив на суді, що Лицо перекосив ёго луку. Жебы судця вирішив спор, пішов ся попозерати на місце чину. Там хотів зіттити, кады веде меджа.

Притомных было много сусідів. Пришов меджі них ай тогды вже старый Бухлак. Ту хтось з молодых жартовав і повів:

– Ага, судця іде! Нодем, діду Іване, укажете нам кады меджа веде!

Про Бухлака были вшиткы рівны, судця, ёго інжінір і притомны селяне. Такой повів:

– З Вас ніхто не знае, кады веде меджа.

Поставив ся на выбране місто і повів:

– Я був при комасації, я знам, де є границя меджі землями. Ту є меджа!

Інжінір, притомный при шетрїню, розміряв землі і дав Бухлакови за правду. Судця потім цілый спор закончив такыма словами:

– Видите, тот хлоп є вже старый, но ёго памнять значить веце як наш суд.

Бухлаковы дівкы

Бухлак вмер і вхабив по собі дві дівкы. Старшу Нацю і молодшу Марю. Дівкы не знали газдовати, та лем переживали із дня на день. Переживали в голоді.

Раз сусідова курка гребла в їх загороді. Дівчата ся чудовали із воблака і наголос роздумовали:

– Щі так поїмати курку, то бы была гостина! Не все ся притрафить, жебы курка в нашуй¹³ загороді гребла, – повіла Маря. Наця не чекала, вышла з хыжы кус ся пограти із живым твором. Зачала курку приваблёвати і наконець ся стало таке, што і не думала. Курка ся дала поїмати і Наця ю принесла до хыжы. Лем теперь зачали роздумо-

¹³Літературно: В нашій загороді...

вати, што з курков робити. Де лем не сховали сполошану курку, всягды коткодакала! Дівчата собі аж тепер усвідомляли, якый гріх зробили, яке їх чекать зневажованя од сусідів і кара божа. Сполошана курка непрестанно коткодакала, было потребне чім скорше штось зробити. Маря ся їмила розума і зробила простый маневр: Вхопила курку за голову, скрутила ей шью і курка стихла, бо ся задусила.

Курка ся вже варила в мурованім пецу під челюстями, кедь сусіда зачала раховати курку. Як раховала, так раховала, но една курка хыбила. Наголос роздумовала:

– Лишкы ту не было, ястряб не літав, бо меджі курками ниякого розруху не было. Значіть, хтось курку украв. Розбігла ся курку глядати. І сусідове ей стали помагати.

Найбівше підозрїня впало на Бухлаковы дівчата. Ішли до Бухлака, но хыжа была заперта, домашні не втваряли. Закуковали воблаком до дому, но по курці ани слїду. Жебы было видно ай на пец, то треба было закукнути через щітовий вигляд, што був найвысше од землі. Щітова стїна была тісно над підмытым берегом. То але не забрарило горливым выштрєвателїм поставити драбину і збачіти курку варити ся в горнцю на пецу. Сусідове зачали вшелїяк посуджовати сітуацію, вести пусты, аж невгодны бісіды і выгрожовати страшнов битков. Дівчата ся напудили і рішыли утечі з дому. Наця ся сховала у стайни під жолобом, із котрого колись бычкы сіно жерли, а іщі ся прикрыла копков букового листя. Маря втекла через сад ід потічку, котрый буку закрывали, і горі потоком аж до ліса. Пізніше, кедь уже тот найбівший хаос і з ним споеный рух поминув, Наця тьж втекла до ліса. Но не вытримала тото напятя. По трєх днєх пастырі нашли Нацю завїшену на бучку. Староста села поїднав селян, котры мали принести небїжку. Тото ся не обышло без проблемів, затоже подля звьку ништо не смів прийти до контакту з вішенцєм, а мертве тіло особы, котра таким способом скончіла живот не сміє прийти до контакту з частями воза. Селяне старостове наряджїня выповнили так, же до воза нарубали березины, віз затыгли під бучка так, жебы небїжка впала до середини воза. Потім зверьху іщі ей прикрыли березинов. Небїжку привезли до села, но не нашов ся ништо, хто бы ї хотїв зняти з воза. Окрем того, же ішло о самоврагїню, труп по трєх днєх зачав неприємно смердіти. Селяне лем барз тяжко переконовали повіры ці предсудкы. Посходило ся много народа, но лем посуджовали так і так, докы не пришла стара Янканя і гварить:

– Люде! Тадь то хрестянка!

Сама зачала тігати тіло за ноги.

– Нодем мі помогте! – дожадовала ся помочі.

Селяне зачали помагати. На імпульз Янкані нараз забыли на повіры і зробили вшытко, што выжадовали традиції і обычаї. Нацю достойно поховали. Маря ся цілый тыждень блукала по лісі. Зберала і живила ся ягодами і буковым листєм. По тыждню ся вернула до села і служыла у Пастырнака. Місце, де Наця загынула, селяне здалека обходили. Кедь было потребне близко того „грїшного“ міста йти, та на знак жертвы метали на копу рїдзя (суху галузину) і назвали го Шыбень-Юдов. Так кончів род Бухлака і так скончіли єго дві дівкы.

**Розповів Михал Кірняк,
82-рочный, в році 1995.**

Вуглярь

На зачатку 20. стороча Руццане зазнаменали вызнамный господарьскый успїх. Доказом того было 120 гектарів поля і 400 гектарів ліса, котры купив Сполук Руццан од землепана Корелїча і єго матери Марїї. На закупленім маєтку ся валалчане старали доробити штонайвце потравин, зато люде рубали ліс, робили з нєго поля і пасїкы, звышовали родючость землі. На верьхох, де уже зерно недозрївало, дакотры новы маїтелі ліс продали. Купці дали ліс вырубати, і з дерева давали палити деревяне вугля, котре выгодно продавали. Так зробили і Кірняковы на Бескідї під горов Кругляк. Тото місце Свінарьками звали. В двадцятых роках, єдной зимы вырубали ліс. В маю, кедь ся іщі сніг не розтопив, пришла до Руського вуглярьска родина. Походила з Марамороша, Гуцулами їх звали. Кірняковы їх арендовали на обробку дерева.

Хлоп із женов, котра была груба, пришли з трєма дїтми. Шістнадцятьрочнов дівочков і двома сынами – десять і дванадцятьрочным. Жена з дїтми мали зістати в валалї, покы хлоп поставить вуглярьску колибу і забезпечіть вшытко потребне про жывот і роботу в лісі. На другый день по приходї до Руського пішов вуглярь до ліса. Допроводжовав го Михайло Кірняк, жебы му вказав будуче місце єго работы. Місце і работа ся вуглярєви полюбили. Пляц на першы погляд вызерав як велїчезный амфітеатер.

Дебря од выходу, северу і западу ся схыляла до єдного місця. На верьху была обточена сніговым вінцєм. Кедь снігова заміть іщі цалком закрывала стволы стромів в горній части рубани, в ей нижній части ся уже розпукали горьскы квіткы. Місто, де ся схылы дебрї сходили з трєх стран, было жрїдло. Ту зачінав свою путь єден з найбівших притоків Цїрохы. Цїла велїчезна дебря powyше жрїдла была покрыта стволами зрубаных стромів. Было там понад тісяч кубометрів дерева.

Скушений вуглярь розділив приближно півкруг на сегменты, з котрых дерево буде дале ділити на одповідны мілі.¹⁴ Таким способом му вышло, же треба поставити шість міль. Жрїдло было барз выдатне. Воды постачіть на особный ужыток і на гашіня выгорітой мілі. Мілі треба поставити коло потічка, пониже жрїдла і колибу зась боком од міль, на безпечнім місті. Місто мусило быти приступне про фурманьскы возы, котры мали одважати выроблене деревяне вугля. По такой рекогноскації вуглярь прикрочів ід ставляню колибы.

Опис колибы і облечїня вуглярєвой родины

Колїбу поставив за три дні. Колїба ся подобала на тройстранну піраміду або іглан. Передню стїну творив рівнораменный трикутник. Стїна была вертикална. Бочны стїны творили трикутник із сполочнов діагоналів, котра заєдно творила верьх колибы. Горизонтална проекція колибы была у формі рівнораменного три-

¹⁴Міля – точно зміряна гранїця, котра одділює єднотливы копы поскладованого нарізаного дерева, з котрого ся мало выпалити деревяне вугля.

кутника. розміру 4х6 метрів. Поверх творило 12 м². Фундаментом передньої стіни було грубе дерево запущене споловини до землі. Дерево служило як „поріг“ меджі вогніщом, котре було перед колибов як вічний вгень, і внуторным простором колибы. За вогніщом стояв бучок, котрый тримав діагональну опору колибы. Із заднього боку колибы была опора закопана до землі. Стіны были зготовлены з колотого букового дерева. В єдній бочній стіні были двері. В передній стіні были забудованы лем куты. В середині зістав отвор, котрым ціркулоvalo тепло од вічного вогня. Вогніще лежало меджі колибов і бучком, котрый го закрывав так, як і отвор до колибы перед непогодом. Бочны стіны были покриты верстvom букового листя і верстvom глины.

Жыбот вуглярської родини в колибі, високо в горах, де туман як раз заляже, то і два тыждні сонця не видно, не був легкий. В раю дикых свинь, волінів, вовків і медвідів. До тых місць люде ходили з великов опатерностєв, а лем тогды кедь было треба траву косити. Кліматічны условія в маю на Бескіді не были барз приємны. Часто падав сніг з дождом. Ночі были морозисты. За ясною ночі сніг замерзав, а лем кедь сонце пригріло, та сніг ся піддавав, а тогды людські ноги западовали глубоко до мокрого снігу і наскріз промокли.

Зато і облечіня вуглярської родини мусило одповідати тяжкым горьскым условіям. Мужске шматя ся складало із спіднього і верхнього облечіня. Наперед собі вуглярь облїкав дома ткану сорочку і гачі¹⁵. Верхне мужске вуглярське облечіня творили холошні (ногавіці з полотна тканого з вівчой вовны і вбитого в ступах) і гунькы (кабатья тыж з грубого полотна). Найверхнішым облечінєм была губаня (серстяный довгый герок). Ногы ся завивали до вовняных онучок, на котры ся вбували верпці і поволоками обвязали онучкы аж по коліна. Женьске облечіня было з такого самого матеріалу. Спідне облечіня творив дома тканый поділок – станча. Верхне облечіня представлєвала вовняна сукня, котра досягала аж по пяты і гунька, а на голову собі оддата жена давала хустку. Ногы сі жены обували подобно як хлопці аж по коліна, но лысты зіставали голы – без онучок.

Меджі бучком і колибов горів вгень. Деревяна перекладка – поріг забранєвав пожару в колибі. Поріг був все теплий і приємно огрївав вночі ноги. Вгень ся регуловав так, жебы достаточно огрївав колибу. Вуглярі спали на землі, де была постелена верьства соломы, приккрыта плахтинов. Закрывало ся рябов плахтов, гунями і губанями.

Вуглярі ся стравовали єднак як остатні селяне. За молоком, муков, бандурками, солєв ходили до валалу. Іншы продукты денной потреби їм привозили фурмане. Галушкы наварили із бандурок і кендерічаной муки. Бандручаны локшы (коржы) і хліб впекли на одгорнутім вогніщу – на вуглю. Юху заправляли з одцідженев бандручанов водов. Силу до тяжкой роботы давала вуглярєви солонина, котра была нутнов частєв єго стравы.

Кедь вуглярь приправив бываня про родину і настяговав ю до колибы, пустив ся до роботы на мілях. Жебы вуглярі зробили мілю, то передтым, треба было зро-

¹⁵ Гачі – по словацькы: spodky.

бити сяговину. Місце сяговини ся выбирало так, жебы было легко зо вшиткых боків приближовати дерево, жебы був в близкості достаток воды і можливість приступити з фурманьскыма возами, котры будуть оджововати вугля. Дебря обмеджовала нелем маневр з возом, но і саме поставліня сяговини не была легка задача.

Міля

Діаметер сяговини досягав од шестєх до девятєх метрів горизонтального поверху. Там, де був теренный схыл прудкий, вуглярі помагали собі так, же половину сяговини управили деревянов конштрукцієв, котру закрыли глинов накопанов на другій половині сяговини (кругу). Кедь уже была готова сяговина і вуглярі приближыли достаток дерева, зачінала ся робота на мілі. Накололи тілько шайт, же хлоп бы їх на плечох не поніс. Зато кололи шайты так, жебы ватра была оддалена од шайт до четвертины сяговини. Міля мала подобу зрізаного конуса. Складала ся з трєх верств. Найважніша робота была поставити першу верству. В самій середині першой верствы была ватра, задачов котрой было розгоріти мілю. На споді верствы од ватры до боку (вонкашній бік) рівномірно прямовали „цімры“, котры служыли на регулацію процесу спалєваня. Сяговина ся укладова-ла настоячкы до вшиткых верств. В середині мілі був вхаблений комин. На єдну мілю было потребне уложити од пятнадцять до пятьдесят кубометрів сяговини. Но міля іщі не была готова. Было потребне закрыти мілю верстvom листя і верстvom глины. Глинов ся покрывала зверьху. Як ся міля розгорівала, то ся поступно закрывала ціла міля. Цімры зіставали надале одкрыты, закрывали ся аж тогды, кедь вуглярі были пересвідчены в тім, же міля горить рівномірно од середини і же ся не звалить на єден бік. Роботы было немало. Зробили єдну мілю приближно за тыждень, потім мілю запалили, посунули ся на далше місце і повторяла ся тота сама робота. Взникнув цілый ряд міль, котры поступно догорєвали. Вытворив ся ритм вуглярської роботы. Мілі были выбудованы на нижнім краю зрубv. Сяговину приближовали різнєванєм на фахах і на санках-копаніцях. Міля горіла полонінєм лем за куртый час, жебы в середині взникнув достаточный жар. Потім ся запхали цімры, полонінь згас і міля уже лем тліла. Чім довшый час міля тліла, тым якостніше вугля вуглярі выробили. Вуглярь дбав на рівномірне тліня мілі. Теплоту перевіревав дотыком рук довкола мілі. В припаді, же теплота мілі по цілій окружности ся вказала нерівнака, то на холоднішій місті отваряв цімру і уможнив бівшый приступ воздуху, чім зміцнєвав горіння, або, наopak, закрывав части цімры, жебы знеможнив приступ воздуху там, де была теплота достаточній висока. Не менше тяжка робота была при приближованю сяговини. Сяговину різнєвали на фахах. Но выготовити їх в достаточній кількості не было легко, а ай маніпуляція з нима была барз намагава. Там, де не доходило фахів, вуглярі зжововали сяговину на копаніцях. Легше їм было выношовати копаніці на плечох як продовжовати фахову різню. Нараз таким способом было можне долов дебрєв зошмыкнути кубик сяговини.

Недалеко мілі, нутна была засоба воды. Там де воды не было, завчасу выкопали в

земли резервоар, до котрого стікала дождова вода, або ся нашло хоць лем маленьке жрідло, із котрого помалы натекло достаток воды. Послїдня фаза вуглярської роботи было открыти мілю і загасити вгень. Загашене вугля фурмане наберали до вуглярських міхів, накладовали на возы і везли до Стаціна. Ставало ся і таке, же фурмане гасили загашене вугля десь на дразі, бо зась ся розгоріло. Час скоро утікав. Єдна міля догорєвала, друга зачінала горіти. Фурмане вугля возили на жезлізничну станцію, де го накладовали до вагонів.

Жена вугляря была груба, пришов час породу. Хлопці побігли долов до села за породнов бабов. Баба бывала на вышнім концю села в послїдній хыжі і звали єй Кічовков. Кічовка помогла многым діточкам прийти на тот білыи світ. Многих по породі іщі ай повивала, но все єй приходило біжти долов селом, што не было аж так тяжко. Теперь было треба здолати пішник аж під самый горський гребінь. Приближно три кілометры бігла Кічовка до верьха. Сердце єй мало не выскочило з грудей, під ребрами кололо. Добігла до колибы, але довго оддыховати не могла, хоць єй штось дусило в гартани. По короткім одпочінку ся надыхла і зачала робити свою роботу. Кічовка была здатна жена. Помогла при породі, та іщі два тыждні ходила „гуцулика“ повивати. Родина ся звекшыла, в колибі было мало міста, то скоро ставляли далшу, протилежну, на другім боці бучка.

В горах, де праліс панує, де лем не попозераш, всягды видиш дерево. Зато ся в тых часах вшытко вырабляло з дерева – ґратя і вшелякы інштрументы были із дерева. Деревяна ложка, миска, впалачка, корытце, ванка про малого – тото вшытко было зготовлено з букового дерева.

Вуглярська родина ту жыла, робила, діти годовала до пізной осени. Приближовала ся зима. Жена з дітми пішла домів, до свого родного краю. Но вугляр зістав в колибі скоро цілу зиму, а одышов, аж кедь докончів в лісі свою роботу.

Записав Ян Боднар із Руського,
73-рочный, в році 2003.

Хрестна мати

Ябчанков го звали. Быв то хлопець з худобной жыдівской родини. Вырастав на селі, але як скончів школу і став ся обходным агентом, за своїма обходами ходив по шырокій околиці. При єднім такім обходнім путованю ся заставив в місті Мукачово, а потім в єднім близкім валалі. А там ся залюбив до дівчати. Як ся вказало, залюблїня было взаємне. Быв ту але проблем. Дівча было римокатолицької віры, а Ябчанка був Жыд. Што робити?

Проблем то був не хоцьякый, з першого погляду ся рішїня не находило, бо їх віры не жычили такому звязку. Дівча католичка і він – Жыд. Што бы але не зробив чоловік про свою любов. Ябчанка рішыв успокоїти свою душу перехрецінем на католицьку віру. Але реалізовати тоту думку ся вказало не таке просте. Римокатолицька церьков Ябчанкови конвертовати на католицьку віру не доволила. Ябчанка ся не здавав.

– Попробую зась, – повів сі. Попробовав в своїм роднім селі, на грекокатолицькій парохії. Мав щастя. Містный отець духовный був з хрестом согласный.

Хрестна мати по пятьдесятєх роках так споминала на тоту пригоду:

– Грабала-м сіно Пуд Кычаров на церьковнум¹⁶. Якыйсь дїтвак прибіг, тай гварить:

– Отець духовный одказує, жебы сьте зараз пришли на фару.

– Вхабила-м граблі на полю, тай побігла-м на фару. Мала єм тогды сімнадцять. На парохії на ня уже чекали. Отець духовный Кавчак, дячок Юрко Павцо і Жыд Ябчанка. Ту єм ся дізнала, о што іде.

– Ябчанку треба похрестити.

Лем што мі повіли о што іде, такой ня попросили, жебы єм ся стала хрестнов матірєв. Хрестным вітцєм буде дяк. Хрещеніє треба выконати такой, без будьякой приправы.

Ябчанку сьме похрестили скоро і без проблемів, но наслідкы ся предсі лем пізніше проявили. Были і неприемности. Жыдове ся о хрещіню свого члена дізнали, та обвинєвали нелем мене, но прокльнали і грозили моїй матери, бо чом я Ябчанку одрікала? Пришла єм раз до Великого Березного. Мерзло і од Ужка подував студений вітор. Барз єм промерзла і не было де ся сховати. Коло штаціона стояла якась деревяна хыжка, в котрій ся світило і топило. Зайду там, подумала єм собі. Заклєпкала єм і увышла водну до хыж. Поздравила-м: Добрыи день!

Нараз єм спознала, же єм пришла до ділні шустра, старшого брата мого хрестного.

– Перебачте, же вас стримую, но мені барз студено. Прошу вас, кус ся загрїю, тай піду.

– Лем ся загрїй, дівочко! А выдкы єсь?

– Я з Руського.

– А знаєш Феркову Марю?

– Гей, знаю. То є моя сусідка. Поциганила-м, тай зробила-м несмілыи крочік дозад, бо єм з голосу шустра тушыла, же штось недобрї.

– Заблю! Кедь тоту дістану. Я єй дам. Жыда хрестити! Выгрозовав і зачав міцніше молотити молотком по копытї. Я потихонькы роблю далшы крокы дозад.

– Она ся оповажила мого брата хрестити?! – Поїмала я ся за ключку на дверєх. Будьте здоровенькы, – повіла-м і выбігла-м із ділні до зимы рада, же ся тота стрїча про ня не скончіла гірше, – докончіла своє розповіданя Маря.

Хрестный Ябчанка щастливо пережыв войновыи выр. По войні го закортїло попозерати ся до родного краю. Пришов до села із женов і дванадцятьрочнов дівочков. Но в селі уже ниякого єго родака не было. Єдны повмерали а остатні загынули в концентракох. Жыдів уже не было цалком, но кебы і были, то і так бы го не прияли.

Ябчанка наконець вырїшив завитати до своєї нанашкы. Хрестна мати была о много років молодша од свого хрестняти. Якраз тот факт впав до ока єго дівці. Така молода і хрестна мати? Не стримала ся і такой ся попросила:

¹⁶ Літературно: на церьковнім.

– Няньку, як Вас могла одрікати хрестна мати, кедь вна є молодша од Вас?

– Тогды і такы пригоды ся ставали, – одповів Ябчанка.

Дівка Ябчанки настойчиво хотіла дорішыти то, прошто пришли до села. Барз добрі знала, же з ей ініціативы пришли навщівити родне село свого нянька, бо ей інвересує ёго родостром, зато ся все на штось выпрошовала.

– Няню, коли ся підеме побзерати на цінтерь? Просила і гладила нянька, но нянько не оддповідав. Каждым новым вопросом дівка приводила свого нянька до барз делікатной сітуації. Ити вказати якыйсь чужій гріб на хрестіаньскім цінтерю поважовав за нечестне, а вказати гріб родічів на жydівскім цінтерю, то бы значіло порушити велику тайну.

Барз неприємне было отворяти раны, іщі цалком незагоєны. Отворяти неприємны сторінкы історії свого жывота.

– Господи Боже, правдивый і справедливый, де є правда безрадного, бідного жydівского хрестіана? Подумав собі, тай заслызили ся му очі. Ішли горі селом попозерати на місце, де колись стояла родна хыжа. Барз смутный погляд був на войнов знічене село. Руїны, пополіща. Пошкоджены хыж, в котрых іщі Руцане жыли, зістала неціла четвертина. Ябчанкова хыжа згоріла, но сусідова зістала. Была неділя і сусідове, якраз ладили якусь гостину. Ябчанка з родинов пришли до сусідового двора. Сусідове го такой спознали, потішыли ся і закликали на гостину. Чекали кумів, бо в тоту неділю в церькви хрестили дїтину. Та чом бы не погостили і давного сусіда? Ябчанка позваня з радостев прияв і зачав помагати ладити стіл на гостину. Неприємны вопросы своєї дівкы так холем на час одложыв.

Сусідове, як інакше, вхабили мілых гостів – давных сусідів ай переночовати. На другый день, такой скоро рано Ябчанка з женов ай з дівков одышли з валалу.

Розповіла Маря Пірошова,
народжена в році 1921, в році 1995.

Нірка фіглярь

Нірка і Янкель

У валалі жыло дакілько жydівских родин. Жыдове были шыковны обходници і ремеселници, но в польногосподарстві ся барз не вызнали. Газдованю ся на своїх, часто лем недавно надобытых землях приучали. Нірка був фіглярь і своїм жydівскым сусідім любив все дашто выстроїти.

Жыд Янкель рад-нерад мусив впрїгати волю до воза, бо требало дрыв привезти. Впрїгав, впрїгав, тай не запряг, бо не знав як. Нащастя ся притрафив Нірка, котрый ішов горі селом.

– Ану, Андрію, будете такы добры, поможете мі запрячі волю до воза, бо я не знам як, – признав ся і попросив Янкель. Нірка охотно волю запряг і пішов своєв путєв. Веде Янкель волю горі селом і стрїтить сусіда.

– Федоре, ану попозерайте, бо штось недобрї. Волю якось тягати вуз¹⁷ не хотять, та лем собі вгору головы надумано несуть, – скаржить ся Янкель. Попозерав ся сусїд Федор, тай гварить:

– Бодай бы не несли головы вгору. Тадь волю ся дусять, не можуть дыхати, зато головы вгору двигають. Янкель, Янкель, тадь ты ярьмо наспак вбернув!

– То не я, то Нїрка волю впрїгав, а з мене збытка зробив, – задудрав Янкель і на-злостив ся на Нїркову зломыселность.

Нїрка і Хапко

Жыда Гершка Вайсбергера называли Хапком. Раз віз сіно з горьскої луку. Хапко заставив віз наложений сіном над таким прудкым схылом, де было потребне нелем колеса загамовати, жебы ся не ховзали, но і ланцом “підвивати”, жебы ся тертём о ланц одпор колес збівшыв і іщі веце спомалив віз долов берегом. Хапко заставив коні і позерав ся по даякій помочі. Недалеко сушыв сіно Нїрка, котрого луку перетинала лісно-полєва драга.

– Ану, Андрію, загамуї колесо, закликав Хапко на Нїрку. Тот перерушив роботу, пришов ід возови, зогнув ся під нєго, задзеленчав ланцом, тай гварить:

– Готово, загамований!

Хапко перед возом за дышель тримле обидвома руками, батогом конїм назначуе жебы опатерно рушили.

– Б-й-о, мої! Коні рушили, віз ся одразу зачав розбігати, коні ся намагали віз га-мовати, на їх шыхах шлії¹⁸ ся напружили, дышель вырвали Хапкови з рук і підняли го високо догоры. Незагамований віз ся гнав до катастрофы. Хапко стиг одскочіти в послїдній минуті і закрїчати:

– Білас, Андрійку, гамовка ся поламала!

Нїрка потихы, лем сам про себе, усміхаючі ся попід ніс одповів:

– Нияка гамовка не была.

Шкода, котру утерпів єго сусїд, го не мерзила.

Нїрковы волю

Нїрка був знамым і великым контрабандїстом. Переправив через польску грані-цю хоцьшто. Но перегнати волю, то не было лем так легко. Наперед перекрочів Бес-кїд, потім драга вела лісом, ліс кончів і під лісом зачінало паствиско. На паствиску стрїтив пастыря, котрый ся попросив:

– Андрію, выдкы ведете волю?

– Не видиш де мавуть задніці мої волю? – одповів мудро вопросом. Не мав довод высвітляти, выдкы походять єго волю.

Пастырь тоту мудрость не вхабив про себе. Нїрка пару волів продав на ярмарку, но поголоска о волах пішла світом. Чеська фінанчна страж ся дізнала, же Нїрка

¹⁷Літературно: віз.

¹⁸Шлії - по словацькы: kónsky postroj.

пару волів нелегално перевів через граніцію і продав на ярмарку. Фінанцы Нїрку затримали за пашерацтво і привели го на гуменський суд. Зачав ся судный процес.

– Кілько волів съте мали, – попросив ся судця Нїрки.

– Двох, одповів Нїрка по правді.

– А кілько волів съте на ярмарку продали?

– Двох, – зась одповів Нїрка.

– Кілько волів маєте дома?

– Двох, – правдиво одповів Нїрка.

Судця уважив, же з таким дураком не доведе бісїду до выслїдку, тай закончів судный процес без вынесїня кары. Спокійный з таким выслїдком був, само собов, главні Нїрка. Цїлый валал ся бавив на тім, як Нїрка перехытрачів судцю.

Розповів Павел Васько,
66-рочный, в році 1993.

Паця і єго редїя¹⁹

Сїнокосы уже покрочіли. Косили ся вже і найвысше положены луку на Бескідї. Жїга косив на Шалнику. Меджа єго луку творила граніцію. На польскім боці ко-сили Смеречане.

– Дай Боже вам серенчу, сусїдо, – поздравив чоловік із Смерека.

– Дай Боже і вам, – одповів Жїга.

– Як ся вам дарить? – попросив ся Смеречан.

– Богу дяковати, якось то іде, – продовжовали в розговорі. Смеречан меджі рядка-ми повів, же має на продаї мале пацятко. Так зачала бісїда за будучу, черезгранічну торговлю. На другый день Жїга купив од „Поляка” мале пацятко. Чом бы не, був то выгодный обход про обидвох.

Была і серенча, бо пацятку з другого боку Бескїда ся дарило. Пацятко ся годовало, за недовгый час была з нєго велика свиня. Свиню требало продати, бо грошы были потребны на дань і на іншы річі на газдівстві і в обыстю.

Жїгу знепокоєвав лем еден вопрос – де взяти редїю на свиню, бо без нєй ю продати не буде можне. Крутить ся Жїга по хыжі, вночі спати не годен. Роздумуе так і сяк, но розумне рішїня не выдумав.

В неділю по обіді пішов захмуреный до села. Може хтось порадить. Вышов на драгу і намірив сі то горі селом. Перед своєм хыжов сидів Нїрка.

– Та чом крачаш як копа нещастя? – приговорив ся Жїгови Нїрка.

– Андрію, неборе, шо я мав робити? Стратила са мі од свині редїя²⁰. – Жїга при тім аж сплаксив.

Позерать на нєго Нїрка, кус подумав і попросив ся:

¹⁹Редїя – потверджїня на легалне триманя свині (пацяты).

²⁰Записане в руцаньскім діалекті.

– Тобі ся стратила редія...? Нодем мі повідж, од кого ты паця купив? – Нірка ся попросив таким тоном, же Жіґа ся такой признав.

– Та што ту, коло мене рычш! Так, а іщі веце мусиш плакати завтра перед чеськыма фінанцами! Повіш їм, же ті злодії украли вшиткы грошы. Напозавтра пуйдеш²¹ знову. Плакати будеш так, як за свинёв. Скаржити са мусиш і на себе. Повідж їм, же з того великого нешестя вчера есь не збачів, же злодії украли з пінязми і редію на свиню!

Жіґа точно дотримав Нірковы рады. В понеділёк пішов на вышній конець села до касарень фінанчнэй стражы штатной граніці, де з великым плачом ся зачав скаржити на злодія, котрый му вкрав пінязі. Фінанц Шебеста такой доведна із Жіґом пішли на обглядку міста чіну, де фінанц зробив запис – протокол.

Но а у віторок ся Жіґа розплакав про редію. Зась іде з чеськым фінанцом долов валалом і плаче, заводить як за небіжчіком. Шебеста добросердечно упокоює Жіґу:

– *To je maličkost, pane Žigo, neplačte! Dáme vám potvrzení, na základě kterého na notářském úřadě vystaví novou!*

Жіґови на нотарьскім уряді редію дали. Свиню продав легално і на твари у нёго ся вказав добросердечный выраз, з великой радости, же так добрі походив.

Чеськый фінанц Шебеста свою задачу не дорішыв, бо злодія Жіґовых пінязей не нашов. Але зачала му вертїти в голові Жіґова спокійность. Шебеста дале слідив, глядав і наконець незгоду вирішив, бо зістив, же Жіґа му циганив, паця купив начорно. Но жебы припад дав на суд, хыбила му одповідь на еден вопрос: Хто лем Жіґови радив? За недовгый час ся і того дізнав, но свому інформаторови ся рівно признав:

– *Necháme to tak, na rána Nirku ja nemůžu!* – спомнянув собі на програный суд із волами фінанц Шебеста.

Розповідь Павел Васько,
66-рочный, в році 1993.

Куркы

В біднім, неуроднім краю ся тяжко жыло. Стролякова жена якось з бідов переживовала девять курок і когута, но як сніг згynув, лучкы ся зазеленіли, то уже і Строляччины очі повеселіли. Ёй курочки ся молодой травічки надзёбали, тай делешто інше похватили. Строляччины курочки ся ходили пасти, но і гребсти. Гребли в шопці, гребли по дворі. Перелетіли лозиновый пліт і нашли собі путь до поля. В полю землю розгрібали, а там хробачків і вшеліякого насіння був такый достаток, же і без прикормлёваня много яець зачали нести.

Стара Стролячка яйця зберала і до копок укладовала, бо три яйця в копці представлёвали едну коруну. Кілько копок, тільки корун, бо Жыдівка Хая тыж так раховала, і за три копкы яець будьякый товар дала.

²¹Літературно: підеш.

Той яри сусід Грицко поле добрі погноїв і конопель насіяв. Простого полотна треба на гачі, сорочку і ногавки про газду, а про газдыню поділок, плахту і плахтянку, но і діточкы треба повболікати.

– Ой, треба, треба, як бы не треба, – наголос роздумовала Грицканя, уже тепер ся тішыла з будучой уроды.

– Аля, Стролячка якось часто носить яйця до Хай!? – завіділа Грицканя.

– Выдкы же Строляччин когут веде свій рой курок? Нодем, старый, ідь попозерати пуд²² Ютрину на наше поле!

Як збачів Грицко, яку шкоду Строляччины куркы наробили, такой зависть ся на зваду перемінила, бо безочливы куркы конопляне насіння перегребли. Стролячка добрі знала, од чого ся куркы несуть, але была рада, же ся несуть і над сусідовов шкодов ся не задумовала.

Єдного дня зашов Грицко до корчмы, бо окрем іншого, трапило го розгребене насіння на полю, сусідовы куркы му ходили по розумі і гнівав ся на них про шкоду, котру му способили. Може шкода не буде аж така велика. Взяти бы палінкы і перепросити ся і одпустити, шкоду в покою і мірно вирішыти. Підкуражений Грицко несе палінку домів, поспівує собі і роздумує, як сусіда закликати, як ся перепросити. Пришла му на розум і така думка, же кедь не сусіду, та холем ёго куркы на гостину зазве. Думка ся му залюбила, лем ей зреалізувати.

– Рано мудріше вечера, іду спати.

Грицко скоро рано встав, хліба надробив, паліночков полляв, тай поніс на поле. Там до розгребеных гряд, по коноплянім насіню розметав.

Когут скоро рано, іщі зорі світили, наперед газдыню збудив, потім і цілу свою курячу фамилию. Лем што газдыня на курнику дверці отворила, когут зачав куркы командувати. Вылетів на пліт і закірікав на цілий двір і ёго околіцу:

– Зберайте ся, дівочки мої, ідеме на поле. Кво, кво, кво, не зіставай Рябка позаду! Мусиш ся понагляти, бо є начасі веце яець знести! Но, лем попозерайте, ту є того поле і барз смачне насіння. Кво, кво, кво, а яке выживне! Оле, попробуйте і тоты грудочки. Є то доброта! – вів когут куркы з двора.

Курочки ся пасли, грабали, зберали хробачків, насіння і грудочки хліба. За пару минут їм было якось весело. Підскаковали, переспівовали когута, тримали ся так, як кебы пошаліли. Рябка собі сіла на землю, головка ёй хляпкать, зась підскочіть, зась штось ёй тискать до землі. Когут тыж перестав робити то, што має когут робити. Цілий курячий світ ся став разом барз чудным.

– Кво, кво, кво, – приказав своїм дружкам, – ідеме домів!

Но дружкы го якось не слухали. Рябка перша затрепала крылами, перевернула ся на пути. Дві упали до яругы і остатні позаспавали по дразі. Когут ся іщі як-так тримав. Може і зато, бо хоць і він гріб, но тым, што выгріб частовав свої дружкы, котрых повинностёв было нести яйця. Но наконець ай когутова головка тыж здуріла і когута перестала слухати.

²²Літературно: під.

Стролячка як увідила, што ся стало з ей курками, зробила такый плач на дворі, аж ся позбігали сусідки і ціла околція, бо были звездавы, хто умер. Стролячка зберать по пути „хворы” куркы і убога, з плачом ся сама себе просить:

– Шо са²³ лем ім могло поробити, ці дахто поворожыв, врік або злый вітор задув?

Сусідки розоберають чудну сітуацію і радять:

– Треба з курками чім скоре порядок зробити. Треба ім головы постинати, покы іщі жыють!

– Лем што із тультым²⁴ мясам будете робити, – старать ся сусідка Наця.

– Піря є на них шумной і буде нёго на еден заглавок, – конштатуе сусідка Ката.

– Когута охабте, може пережыє, бо щі обчас пудскочіть,²⁵ – придала ся сусідка Ганька. Стролячка сім курук стяла, іщі дві ей хыбують, – жебы лишка їх взяла? Кобы лишка, зустало бы холем даякой піря²⁶!

Ходить горі долов по пути нарікавчі, бо нещастя превеликой ей постигло. Вернула ся домів без двох курук. Позерать ся як на чудо, бо по дворі собі весело ходять когут, выскочів на лозиновый пліт, тай закікірікав. Як учули Рябка і Чорна голос когута, такой пришли до двора, бо уже вытерезвіли.

– Ці ся мі лем марить, ці є то доправды так? Стролячка із того, што ся ей рано пригодило, страшила рівновагу.

– Чудо – пречудо. Божа мати захрань нас грішных!

Правда наконець предсі лем вышла на поверьх, бо Грицко свою радость міг выхутнати лем так, же вечур в корчмі ся похвалив, як сусідовы куркы гостив. Новина ся скоро рознесла по валалі і дістала ся тыж до Строляччиных вух. Наслідовала клятба Стролячки на негодного сусіда. Назлощена газдыня на поміч заклікала вшыткы небесны і пекелны силы, вшыткых святых, тілесны і душевны муки од выдумкы світа, а наісто бы наконець выставила на нёго і голу гудзіцю, кебы ей густый додж не загнав до хыж.

**Розповів Михал Кірняк,
82-рочный, в році 1993.**

Приповідкарь Юрко

Юрко ся навчів газдовати у свого нянька Василя. Нянькове поле ледва постачовало на обжыву родины. Юрко був пятый спомеджі семох дітей. По смерти Василя поле поділили, но не было на чім газдовати. Зістало лем неконечне сперечаня сородинців про поле. І Юрко ся сперечав. При своїм тяжкім жыоті ся часто в мысли вертав до минулости, споминав... Роздумовав о тім, як бы газдовав і жыв, кедь бы поле зістало неподілене і было бы вшыткого достаток. Што му в

²³ Літературно: Што ся...

²⁴ Літературно: лем што із тількым м(н)ясом...

²⁵ Літературно: підскочіть...

²⁶ Літературно: зістало .... даяке піря!

жыоті хыбило, то собі в своїх представах додумав і увірів, же то так досправды было. Дашто притім перебівшы, аж ёго бісіда набыла характер комічності і фантастічності. Так ся Юрко став облюбленным розповідачом – приповідкарем.

Окrem таланту на розповіданя Юрко канторив в церькви, также був ай добрым співаком. Стало ся але таке, же до села пришли молоды учітелькы, котры своїма вышколеныма голосами зачали силно конкурювати ёго канторованю. Юрко наподобнёвав шувный спів учітелёк, пробовав трясти голосом, але не ішло му то. Навеце, де-хто порівновав ёго „новый” спів із кізім мекотанём, бо то не був ёго звычайный природный голос.

Наперек тому нездару Юрко був добрый речник і выступав з короткыма приговорами при розлічных нагодах, вів молитвы, выкладавав пророцтва святых і чекав їх наповніня іщі за свого жывота. Люде із села го кликали, кедь похворіла корова, або ся стало якась інше нещастя. Ёго найблизшыма сусідами были Мелніцкы. Бывав рівно простів їх вбыстя. Ёх дворы одділєвала полєва путь і малый потічок. На Юрковім великім дворі ся в літі традично пас кінь Пейка. На тім дворі і дожили свій бідный жыот. Юрко і Пейка.

– Який то був ужыточный, силный і робітный, муй²⁷ Пейка, – хвалив ся Юрко тогды, коли ся бісідовало о конёх.

– Быв то прекрасный кунь²⁸. Раз так швыдко віргнув задніма лабами на моюм дворі, же пудковы лем так гвизднули ген понад Кычурку, – вказав на недалекый верьх над селом.

– Но, Юрку, а ці вы їх нашли за Кычурков?

– Аля, та як бы-м не нашов. Нашов, тай знову прибыв.

Дідо сусід слухав тоту бісіду споза плота. Наконець ся засміяв і попросив ся:

– Ге-ге...а коли же то, коли Пейку ковали?

Сусід тым хотів повісти, же Пейку нігда не ковали і нігда не мав підковы.

– Аля, посадив ім бандуркы на Свинум горбі²⁹. За мішком. Та такі са мі вродили прекрасні, же не было де їх сыпати. Півніца была повна, та впереді од дверей не закладавав ім дочками, но вымуровав ім стіну із бандурок.

– Юрку, а який высокый був тот мур?

– Аля, такый, як високо ім досягнув.

Юрко нерад ходив до ліса. Што бы там робив? Ліс є ліс. Єдного красного, літнёго дня дістав смак на малины і розповів свою далшу пригоду.

– Аля, в неділю пообіді взяв я собі кантя, та йду до ліса на малины. Малин того року всягды было дость, но люде гварли, же найкрайші суть ген пуд³⁰ Пляшов. Юрко з великым решпектом ся позерав на тото місто од своёй хыжы.

²⁷ Літературно: мій.

²⁸ Літературно: ...кінь... на мойм дворі... же підковы...

²⁹ Літературно: ... посадив ем ...на Свинім горбі... такы ся мі вродили прекрасны... Півніца...

³⁰ Літературно: .... найкрасшы ...ген під Пляшов.

– Путь была довга і помы там вылізти, тай душу стратити приходило. Я са якось призабыв, тай са пообзерав..., аля, я уже на місті. Малины ту были розкошні-прерозкошні а чім вышше в дебрї, тым красшї³¹. Уже лем кус было треба вышкрябати са ід туй колоді. Через колоду вісіли такі прекрасні малины, же аж сердце танцёвало.

Пришов я ід колоді, вхоплю са рукамі іздолы, а медвідь своїмі тлапамі ізгоры...Я ту і вун ту, я там і вун там.³²

– Ей, Юрку, то, шо вы видите, не є колода, але скала. Перерушив бісїду еден із слухачів. Та так Юрко познав Пляшу, на котру ся позерав зо свого дому каждый день. Слухачім было такой ясне, же Юрко на Пляші нігда не був.

Юрко городив кусок поля, котре лежало на розпутю. Клиник поля загородив і похвалив ся:

– Аля, городив ім пуд Свиным горбом. Та там така добра земля, така уродна, як са там вшыткой родить а як са добрі городить! Шістьметрові коликы ім до землі позабывав³³.

– Гей, Юрку,...та як сьте іх позабывали?

– Но кыянков!

– А як сьте дусягли на такі высокі коликы³⁴?

– Но приставив ім собі стулча³⁵.

Родинный спор.

– Аля, повадив ім са з Юлёв про шось, тай пушов до Менделя³⁶. А у Менделя з пияками балалай, балалай, та не напив са я? Іду я пяный з корчмы, та помы через три лавкы перешов, тай на гнів забыв. Юля, жебы са подобрити, та наварила татарчаных пирогу. А жебы теплі были, та іх до пеца пуд челюсти засунула³⁷. Прийду я дому³⁸, потихы, лампу ім не запалив, жебы діточки і жену не зобудив, тай по тмі пхав руку руно до пеца. Пуд челюстями якось досяг пирогы, та шї теплі такой вшыткы поїв³⁹.

Рано ся Юля збудить, в пецу вгень розкладуе, тай мі гварить:

– Юрку, чом ты пирогы не поїв?

– Тадь я поїв, шї за тепла.

³¹ Літературно: ...я ся... розкошны – прерозкошны ...тым красшы. Через колоду.. такы прекрасны малины...

³² Літературно: ... ся... малины.... .розкошны-прерозкошны... красшы... ід тїй колоді... ..вхоплю ся рукамі. Я ту і він ту, я там і він там.

³³ Літературно:...городив ем під Свиным горбом. Та там така добра земля, така уродна, як ся там вшытко родить а як ся добрі городить! Шість метровы коликы ем до землі позабывав.

³⁴ А як сьте дісягли на такы высокы коликы?

³⁵ Но приставив ем собі стулча.

³⁶ .... повадив ем ся із Юлёв про штось, тай пішов до Мендлія.

³⁷ ...повадив ем ся з Юлёв про штось, тай пішов до Мендлія... та не напив ся я? ..Юля, жебы ся подобрити, та наварила татарчаных пирогів. А жебы теплы были, та іх до пеца під челюсти засунула.

³⁸ Прийду я домів... лампу ем...

³⁹ Під челюстями.... по тмі пхав руку рівно до пеца....та іщі теплы....

– Каріку фрасову! Наша мачка на припецку са⁴⁰ вечор вкотила, де ты мачата задїв? Чей есь іх поїв?

– Ёй, жено моя! Та то мачата може в моюм жалудку мнявчать.

– Аля, Юля злегла а я побіг за Вушалихов, жебы пришла пупок завязати.

Помы са я з Вушалихов вернув, сын Йожко са народив, тай до того часу уже з молотком выглед розбив.

– Аля, выгнав я коровы ген до Полянської ямы, ніч мі не было. Пас я коровы, пас, тай одразу якось ня заболїло. Юрко указуе рукамі, де го заболїло.

– Болить...тай не перестает! Я са скручав од болести. Што ту робити? Де ся задїти? Сїдав ем на землю, болить! Лігав, болить! Помочі не є. Та то слїпой череве, та я умру! Вытяг я ножик з кешені, тай вирізав слїпой череве. Та так я собі захранив жывот.

– Юрку, а чім сьте зашыли рану, кедь сьте при собі не мали іглу і нитку?

– Аля, нашов ім фалаток колячого друта, та друтом.⁴¹

– Аля, выгодовав ем свиню. Красота свиня, пары ей не было. Якы мала бокры? Лем так з нїй вісіли. В кучі лем собі хрохоче, та й хрохоче, але із кучі за білый світ выйти не хоче. Даремно ім⁴² ей выганяв, з кучі не вышла. Не могла, бо са не містила до дверей.

– Што сьте потім зробили?

– Аля, розбив ім кучу, та так ем ей выгнав.

– Юрку, шо⁴³ сьте зробили із свинёв, кедь не мала кучі?

– Аля, тадь заколов ем ей. Кулько солонины з нїй было, заложыв ім цілу хыжу. А ковбасы вусямдесят метру⁴⁴ ім зробив. Тадь не было де ей давати. Шункы і мнясо наложыв ім до бочки.

– Што сьте зробили з тульков ковбасов?

– Аля, вечор⁴⁵ ем положыв ковбасу на лавку, а рано на тім місті лежав коцуриско, та іші са облизовав вечур.

– Аля, Юля насадила під квочку гусячі яйця. Шістьнадцять яець насадила.

– Юрку, повіджете, як квочка могла высидіти таке велике гніздо?

– Аля, тадь розтягла крыла! Гусята вышли! Ростуть! Та так ростуть, як з воды. Бо то барз добра файта. Такой файты ту не є.

– Юрку, хто вам дав яйця?

– Аля, тадь сусїда дала Юлі.

⁴⁰ ...ся...

⁴¹ Цїлый текст написаны в руцаньскім діалекті.

⁴² ем... бо ся...

⁴³ ... што...

⁴⁴ Кілько солонины... ем цілу хыжу. А ковбасы вісемдесят метрів...

⁴⁵ Вечур.

– Аля, Над потучком⁴⁶ посадив ім бандурки. Од Пашкова ім загородив, лем струнга зустала заложена паланков. В неділю по вутренній выйду із церькви, пришло мі на розум:

– Іти бы попозерати, ці дахто струнгу не розложыв. Вберну я поза Грабник, выйду горі Ростучками Над Потучок.

– Люде добрі⁴⁷ ... не така красота! Быля наростло превеликой, зеленой аж са чорніло⁴⁸. Прийду ід струндзі...а Босподи Боже... дикый в бандурках хрочоче!

– Люде добрі, аж ім застовпів перед струнгов, бо бідище са пхало з другой страны. Шо ту робити? Хопив ем палангу, тай по хырбті свиню.

– Юрку, чей сьте юй⁴⁹ дашо зробили?

– Аля, скочіла до березин, тай там здохла. Забив ім ей.

– Аля, тадь по войні був голод. Фронта перешла, ніч нам не зустало. Вшыткой было зніченой. Не было шо до рта положитьи. Дакотрі люде собі нажобрали по Дулнякох. А мы шо⁵⁰? Мы ніч! – Юля врано встала, тай в пецу вогня наклала. Гварить мі:

– Юрку, ту якыйсь бобкы пшеніці за пецом на припіку.

– Я са побзерав на повалу: там якась дїрка? Чей мышача? Шупну до дїрки вожохом, пшеніця са зачала сыпати. Юль, дай скоро миску! Миска повна, дай відро! Тай відро повной, Юль дай міх! Юля принесла міх, тай далшый, та три міхы пшеніці, красной пшенічкы. Чей Божа Мати дала? Господи Боже благослов!

– Юрку, попозерали сьте са на пуд, выдкы пшеніця са сыпала⁵¹?

– Аля, та якбы не побзерав! Та із сусика. Якось ім забыв, же то на поді сусик був. Мышы дїру проїли, тай пшеніця са сыпала.

Додав наконєць Юрко хвальковатый і чудо ся высвітлило.

Андрій Бінзар,
56-рочный, в році 2003.

Біла

Юркова корова пару років зістала ялова. Не было теляти, зато не было дома і вытуженого молочка. Терпіли главні маленькы дїточкы. По роках неплодности корова зістала тілнов. Термін, коли ся мала втелити, знали наспамнять од найстаршого аж по наймолодшого члена родини. Давно перед терміном корову

⁴⁶ Над потічком... посадив ем... Од Пашкова ем загородив... зістала

⁴⁷ Люде добры ...

⁴⁸ Быля наростло превелике, зелене аж ся чорніло.

⁴⁹ ... ей...

⁵⁰ ... не зістало. Вшытко было знічене. Не было што до рта положитьи. Дакотры люде ... а мы што...

⁵¹ ... сьте ся на під... ся сыпала? ... ем забыв .. пшеніця ся сыпала.

не выганяли на пасовиско, та лем пасли по загороді, носили їй траву в плахтянці, котру нажали в ліщинах. Кормили, та просили Господа Бога Всевышнёго о благословеніе, та і кус щастя.

Пришов довгоочекований день. Господь Бог поміг. Щастя ся на них засміяло, на родила ся телічка. До дому пришло вытужене молоко. Телятко было біле і міле і такой ся стало членом родини. Выходило на загороду, де ся з ним дїточкы бавили. Ёго розкошны очі, чело, ёго німа тварь была аж така звездава, же го помаленькы научили бацати а пізніше бости. З телятка выростала ялівка, котрой красоту Юрковій родині і де-хто завідів. Ялівці дали мено Біла. Тепер ся уже Біла подобала быкови і стала ся страшаком про цілу свою околицю. Хто ся ей завчасу не уступив з драгы, того набрала на рогы. Юрко тепер, де бы уже не був, там ся хвалив, і наісто, было ся чім хвалити. Єдного дня, в неділю, сусідів юнак Иван, котрому ішло штось на сімнадцятий рік, ся понагляв домів. Дражка вела попри воді аж до моста. Ту дость нещастно перетинала ёго путь штатна градьска. Жебы ся не стримовав, выліз горі косым муром, пропхав ся дїров меджі ріголом і вкочів на міст. З другого боку в тім часі входило на міст стадо худобы. Меджі худобов спознав наперед свої коровы, а за нима пастырїв. Єдна з пастырєк была і молодша сестра Марька. Иван Білу збачів аж тогды, коли пришла на чело стада і такой го зачала нападати. Иван несподіваний застовпів на середині моста. Роздумовав:

– Што мам робити? Утечі?

Но было нескоро! Корова уже перед ним схылила голову, указала свої бычі рогы. Заскоченому хлопцєви зістало лем єдно – вхопити нападаючу корову за ей красны рогы і за помочи них ся дістати десь за корову. Хопив ся за рогы і попробовав нима покрутити. Скрутив вязы і корова ся перекачала на хырбет.

– Што я наробив? – подумав собі. Пустив рогы, но не было де втечі, бо стадо коров уже заповнило міст. Біла ся схопила і одскочіла з таким страхом, же кебы не худобы і певного рігля, та наісто бы скочіла з моста до воды.

Найбівшу радость з того вшыткого мала сестрічка Марька, бо кого стрїтила, каждому тоту пригуду розповідала. В неділю пообіді ся Руцане традично сходили коло студника Пуд⁵² грабом. Ту в ёго тїни сиділи, свіжу, здраву воду із жрїдла пили і під сторочным грабом рішыли розлічны сільскы проблемы. В тоту неділю ту было, поправді, якось много народа. Єдны сиділи в холодку під грабом, другы стояли на дразі. Бісіда ся протягла до вечера. Юрко, важений дяк, свою реч розвивав лем за свое газдівство, де кулміновала ёго Біла, ей сила, ей красота, ей одвага і доброта. Сусідів Иван спочатку слухав, слухав, одразу завертіло в ёго голові. Потихонькы ся стратив, лем так, як бы го бісіда не интересовала. Но хлопчиско вхабив групу з певным планом. Поставив ся на таке місце, выдкы было видно путь, котров вечур приходить худоба. Кедь ся худоба обявила на пути, люде ся зачали розходити, бо ся не хотіли стрїтити з Юрковов Білов. Тот зістав стояти на розпутью уже лем сам. Чело стада забочіло і дістало ся простів Івана. Люде крічать:

⁵² Літературно: Під грабом.

– Іване, утікай, корова тя збоде! Та шо ісь глухий! Ты бортаку, та чом са не усту-
пиш паскуді!⁵³

Іван ся зробив кус приглупым і кус приглухым. Іде собі серединов драгы, тварить ся як бы ніч, позерать до землі, не видить смертелну небезпеку. Худоба го обходить вправо і вліво, позерать за Білов, котра іде в середині стада. Іщі пару кроків, но як збачіла перед собов свого переможителя, то як серна одскочіла. Перескочіла глибоку яругу і впала до друтяного плота, в котрім ся запутала і звалила ся на хырбет до яругы з млаков, де зістала лежати на хырбті.

– Ё-ё-ё-й, Божічку. Юрко біжыть і не знає, што робити. Корову ратовати, або до злодуха ся пустити. Крічіть, проклянуть Івана.

– Шо ты наробив?⁵⁴ Корову-сь мі загубив!

– Честне слово, Юрку, кебы я вашу Білу відів, то наісто ноги на плечі бы-м взяв, – задеристо одповів Іван і йшов корові помагати. Корова якось з бідов встала, ей краса ся стратила, бо ціла заболочена ся скорше подобала свині як корові. По тій пригоді ся Біла поліпшала і учоловічила. Вже никого на рогы не брала.

Записав Ян Боднар,
73-рочный, в році 2003.

Медвідь в Летиковім вівсі

Рушкова долина є на одляглім боці Перегбы, заклинена до грубого букового ліса. Лежыть меджі Великым Горбом і Чалом. Рушкова долина ся орала каждый другый рік. В тяжко доступнім терені сїяли ввес.

Іван Летик на свою землю, таксамо, як і другы газдове, засїяв ввес. Ввес ся вродив прекрасный. Стебла были грубы і высокы. Уже ся высыпав і Іван ся тішыв добрій уроді зерна на хліб і на солону про худобу. Єдного дня збачів, же штось не є в порядку з вівсом. Обышов довкола свою землю, видить ввес зваляный, тай медведячі сліды увідів. Задумав ся. Што робити, як заборонити шкодам? Ходити на варту каждую ніч, класти вгень, або городити? Пришов домів, тай розповів своїй жені. Жена тій новині не прикладала велику вагу.

– Медвідь са лакомить на мед, ягоды, малины і остатні лісні плоды, та чей нашому вувсови дасть покуй⁵⁵, – познаменала лем так, напіврота жена. Іван ся дакус успокоїв, но медвідь го дале трапив і не выходив з головы. По пару днѣх вызброеный топором зась заблудив до Рушковой долины, де був неміло заскоченый. Медвідь скоро цілу уроду вівса зваляв. Не буде вівсяного хліба, не буде кіселіці. Пришов домів захмуреный.

⁵³ Літературно: Та што есь глухий! Ты бортаку, та чом ся не вступиш паскуді!

⁵⁴ Літературно: Што ты наробив!

⁵⁵ Медвідь ся лакомить на мед, ягоды, малины і остатны лісны плоды, та чей нашому вівсу дасть покій.

– Ніч нам не поможе, лем іти вартовати. Жена Наця ся бояла пустити мужа на ніч ввес вартовати. Медвідь є звірь небезпечный а стрітити го вночі....

Захмуреный Іван зашов до корчмы на погарча палінкы. В корчмі были далшы газдове, меджі нима і биров. Іван розповів, што відів в Рушковой долині. Медвідь робив шкоду нелем Летикови, но і ёго сусідім і одразу проблем рішала ціла корчма. Ту биров вирішыв дати свою полѣвницьку пушку на охрану села і уроды, но Іван зважовав, бо пушку в руках николи не тримава.

– Та шо са боїш!⁵⁶ Я пушку приправлю, насыплю пороху, дам клоча і набю кулю. Ты лем заміряш і стрілиш!

Приніс Іван пушку домів. Ёго Наця ся просить:

– Шо то за желізо ты приніс?⁵⁷

– Аля, та то пушка на медвідя. Іду там і буду го чекати.

Наця ся напудила. По пару минутах гварить:

– Самого тя не пуцу, іду і я з тобов.

Крачають двое, Іван і Наця горі Великым горбом. До Рушковой долины пришли іщі завидна. Зачали посуджовати сітуацію і глядати выгодне місто. Наконєць вирішыли, же найбезпечніше місто є на розляглім бучку, в ёго коруні. Іщі завидна стигли управити місто на сиджіня меджі розсохами і погляд з коруны строму на ввес. В горах ніч скоро приходить. Варташы в тихости на бучку сидять, із ліса ся сова озывать, тай далшы ёго обывателі. Лем того не было, з котрого найбівший страх мали. Наскоро зроблений посід не був барз приемный, ноги потерьпли і ціле тіло боліло. Треба дбати, жебы не заспати, з бучка не впасти і вважати на пушку.

Ніч была ясна. Місяць лем ту і там зашов за хмару. На варташів уже приходять і дримоты. А ту одразу медвідь в вівсі. Наця штухать до Івана:

– Медвідь, – скоро скрикла.

– Віджу, – одповів Іван. Намірив пушку і баф! Од выстрілу з пушкы ся заблискало. Іван з Нацѣв ся закашлала од спаленого чорного пороху і попадали як дві грушкы на землю. Страшно загучало по горах, тырвало пару минут, покы ся спамнятали. Правда є, же і медвідь ся напудив і ёго бормотаня ся озывало ехом десь по лісі. Наця з Іваном ся з великым страхом розбігли домів. Сперли ся, аж кедь заперли двері в своїй хыжі. Но їх варта сповнила свій ціль. Медвідь ся веце не вказав в Рушковой долині.

Андрій Біндзар,
56-рочный, в році 2003.

⁵⁶ Літературно: Та што ся боїш!

⁵⁷ Літературно: Што то за желізо...

Вадаска⁵⁸

Хабалька лежала меджі селами Руське і Смерек. Красна закутина за Бескідом на польськiм боці, де з околитых гор і лісів стікають много потоків до річки Смерек. На Хабальці був лісогосподарський завод. Проходила тады вузкоколяйна желізниця і кончила високо в лісі під горів Кругльак. Стояли ту окрема заводу і домы про робітників пилы і господарськы будовы. На правім боці потока Смерек, під горів Яворник в лісі стояла гаенка, в котрій жыв лісник Столцман.

Єдного вечера ід лісникови завитав єго приятель, справця в лісогосподарськiм заводі. Догварили ся на вадасці. Рано, лем што ся розсвило, взяв справця карабіну (ручницю) на плечі, тай пішов дашто уловити. Недалеко гаенкы была мала полянка. В тых часох кажда лучка, главні полянкы в лісі, ся каждый рік чістили, лем што сніг згынув. Каміня ся традично змітовало на єдну копу, нападане ріджя ся спалило. Луку требало заграбати в яри, жебы сінокосы пробігали гладко і без стримованя.

Іде справця полянков як найтихше може. Розсвивало ся, но околиты горы, высокый ліс і висока трава на полянці знеможнєвали добру видность. На вышнім краю полянкы ся штось рушило. Справця то збачів, но розпознати, який звірь то був, іщі не може. Карабіну приготувив на стріляня. Волінь! Так ся му завіділо. Стис когутик. Звірь зарычав і шмарив ся на полєвника. Не був то волінь, був то медвідь! Полєвник пробує знову выстрілити, но не стиг. Медвідь своєв велічезнов тлапов одбив карабіну. Полєвник уступує дозад. За ним копа каміня, на котрій забалансовав. Іщі тримле карабіну в руках, но помочі собі з нєв не може. Медвідь му выбив пушку з рук. Хопив до руки камінь, но ранений медвідь страшно рычїть. Єднов тлапов попав противника. Полєвник меджітым засунув камінь до отвореной медвідєвой раны. Медвідь єднов тлапов тримле противника, а другов ся намагать выбрати з раны камінь. Полєвників живот зависить од часу, за який утримле в медвідєвій рані камінь. З раны силно тече кров, але камінь предсі лем стримує одток кровли. Живот обидвох стоїть на тім, як довго буде камінь в рані. Бой на живот і на смерть продовжує уже скоро дві години. Сил у обидвох убывають.

Нараз лісник зачув выстріл справцю, котрый ся якось довго не вертав. Выбрав ся з ручницєв за ним. Уже было рано. Сонечны лучі сягали на верхкы высокых стромів. За ясного рана ся полянков озывало рычання медвідя і стоны справцю. Лісник ся к ним приближовав і дораз збачів боєвників. Ручницю замірив на медвідя, но мусив кус почекати, жебы не поранив справцю. Выстрілив і обидвома впали. Медвідь був мертвый, а справця стратив баланс і высылений одпав. Два місяці лежав в шпыталю, но бой з медвідєм пережив.

Никола Балик,
в році 1950.

⁵⁸ Полєвачка.

Вовча сворка

На зачатку пятьдесятых років ХХ-го стороча, коли ся вже кончило обновлєваня ввойнов зніченого села, зістало іщі много обывателїв, котры потребовали дешто добудовати. Ставебный рух ся в валалі індівідуално продовжовав.

При ліквідації бандеровцїв, в рамках акції Вісла в 1947-ім році, на польськiм боці граніці зліквідовали вшыткы села, де жыло лемківське, то значить русинське населєня. В лісах ніхто не робив і ніхто там не стражив. Ліс був красный, яліці здравы, приступны, лем рїзати і возити. Дакотры так і робили. Ставебне оживлєня наконець але не было аж таке туне. Польска влада одшкоднила чехословацьку владу за шкоды в їх лісі. Сума вычисленой шкоды про польську страну досягла пів мільона корун.

До польского ліса ходили на дерево і жытелі Руського. На експедицію за дрывами за граніцю ся догварили і хлопці – материной сестры, моєй тюткы двома хлопці, мої братняци – Федор і Михайло з вуйковым Михайлом, то значить, з моїм братняком – сыном материного брата. Так сьме їх ай вшыткы в родині называли – Тютчин Федор, Тютчин Михайло і Вуйкув Михайло. Тоты мена ся зафіксували ай меджі Руццанами. Приготовили собі окрема того, што было потребне на роботу в лісі, наприклад, і рефлекторы. Два дні дерево в лісі ладили. Третій день дома приготувили телігу. Не забыли колеса коломазєв помастити, ланцугы на насад навязати, шуфлины, топоры взяти, коні добрі накормити і напоїти. По обіді полігали спати. Із дому рушили аж тогды, як ся зачало змерькати. Путь вела через поле, луку, потім лісным горьськым хырбтом, аж на гребінь Бескіда. Мусили кус перейти по гранічній лінії а завернути до польского ліса. Телігу вхабили під гребінєм. Ту требало за ланцком навозити дерево з польского ліса, наложыти на телігу і звезти домів.

З кіньми ішли двома, бо Федор пішов скорше. Занимав ся контрабандом і хотїв іщі навцівити старшово вівчаря, котрый жыв в бывшiм селі Смерек. Коні, тепер вже без телігы, скоро крачали на верьх ід гребіню, де уже нападав першый сніг. Кус ся выяснило. Щастливо пришли на місто. Роботы мали велє, требало шатовати. Зацепили першу яліцю ланцком, забезпечили шуфлинов.

– Не зашкодило бы кус оддыхнути, бо коні сьме барз прудко гнали, – подумав собі Тютчин Михайло, но думку не выповів. Одразу ся озвало завиваня. Выстрашило їх, як кебы то было страшне гучаня сірен серед темной ночі. Знепокоїли ся коні. Тютчин Михайло таке іщі не зажив.

– То фабрічны сірены? – попросив ся.

Вуйкув Михайло уже достаточно познав тоты горы, бо тыж ся занимав контрабандом і такой выгодував ситуацію:

– Фабрика? Теперь вночі? То вовци, – сам собі одповів.

Завиваня ся скоро приближовало. Уже была можность розпознати голос молодых і старых вовків. Коні зачали танцєвати, тяжко їх было утримати. Хлопці моментално глядали рїшіня.

– Скоро выпрягати коні! – приказав старшый з них. Нападжїня вовчой своркы было таке прудке, же ледва стигли коні одпоїти од дерева і зачали знимати з них по-

строй, но вовци їх вже обступили довкола, завивали, клёнцали зубами і при світлі рефлекторів було видно блискот їх очей. Хлопці шатовали, но в смертнім небезпечу ся їм розтрясли руки а кедь одкапчовали ланцугы, наробили з нима велё дзеленькоту. Одразу вовци затихли і хлопці похопили, же дзвонія ланцями вовків настрашило і загамовало їх в атаку. Вуйкув Михайло розказав:

– Берь ланц із собов і дзвонь! Сідай на Сірого і світь дозаду, я свічу допереду!

Коні ся шалено гнали, хлопці ланцями дзеленчали і летриками світили, еден допереду, другий дозаду. Утікали, бо їх животы вісіли на тононінькім волосику. Тот ся міг перервати каждую минуту. Коні летять, тяжко їх утримати, конарі стромів небезпечно заваджають язді на конёх. Лем не впасти з коня. Конечні перебігли через луку і вибігли аж на гребінь Бескіда. А теперь ся пустити долов. Про вовчу сворку то была корысть, яка ся такой не притрафить. В густім лісі ей пронаслідовали в формації еден за другим, на вольных пространствах – луках ся розвинули до ройніці і обхватовали корысть зо вшыткых боків. На пути ся чередовали полянкы з лісом, мінила ся і вовча формація. Вовча суїта ся гнала около корысти, но дзеленчаня і остре світло не нашла одвагу переконати.

Третій участник експедиції за польськым деревом – Федор, хоць і був достаточно озброєный, но ніч не уловив, із старым вівчарём ся не догварив, на місце, де брали дерево, пришов кус пізніше. Ту ся напудив, кедь увідів лем хаотічно розметаный кінський построй і навколо, де лем не попозераш, всягды были вовчі сліды.

– Катастрофа! Не стигли втечі, не могли! Вшыткы загынули, вшыткому є кінець! Тоты слова му ледва вышли з рота. Федор ся розбіг назад до польского Смерека, де у старого вівчаря за три дні переживав депресію. Не їв, не пив.

Тютчин Михайло із Вуйковым Михайлом ся гнали на задыхчаных конёх. Конечні хыжы, дім, двір. Увели коні до стайні. Самы шмарили ланцкы під поріг і вбігли до хыжы. Як споминав наймолодшый з партії, болість брїха выпровокована смертнім страхом перестала аж рано в постели. До рана, хоць заспати не могли, кус собі одпочіли, успокоїли ся. Были змучены, но треба было іти глядати Федора, котрого вовци наїсто розорвали. Іщі дообіду ся позберали і пішли на Бескід. На луці, де ся вовци розвинули до шырокой ройніці, зраховали вовчі сліды. Нараховали їх пятьдесят два. Далє вже Федора не глядали. Вертаючі ся домів, збачіли вовчі сліды уже ай на полю близко валалу. Аж теперь сі усвідомили, яке мали щастя.

**Михайло Макай,
еден з участників выправы
за польськым деревом, в році 1995.**

Обходный спор

Колись давно, іщі за панщіны, був найсилнішым і найбогатшым газдом в валалі Бриндзош. Ёго маєток три раз перебішовав маєток остатніх газдів. Выконовав важны функції в селі, а то так церьковны, як і сільскы. В значній мірі впливав на ход работы сусідів і села. Ёго авторіта в селі была велика. Наприклад, аж кедь він зачінав орати, косити, та аж по нім могли виходити на поле ёго сусідове. За двадцятьпять років ся став стовісемдесятдва раз хрестным няньком – нанашком.

Драга через село в тім часі ся утримовала лем як-так. Не было певных мостів, путь вела коло річки і треба было переконовати много бродів. Бриндзош із своёв паров конів сам фурманив. Возив токайске вино і доган до галичского Баліграда, де їх продавав містным купцім. Жебы злегшыти транспорт, вирішив поставити коло млина через річку Ціроху міст. Міст дав стражити і за поужываня ся выберало мыто.

Міст якраз стражив худобный валальчан Шутё, кедь ку нёму пришли монаси із церьковным вином. Шутё їх попросив заплатити мытну дань, но монаси заплатити не хотіли. Доказовали, же вино служить про церьковны святости і зато ся за нёго мыто не платить. На мості ся едны спорили, а други глядали іншу путь через річку. Кедь Шутё увідів, же монаси вхабляють міст, обертають возы і одходять іншов драгов, та назлощений топором порубав бочки із церьковным вином. Вино текло до річки. Монаси поклякли на коліна і молитвов прокляли Шутя, ёго родину і ёго вобыстя. Як люде повідали, од той добы ся у Шутя родили лем самы калікы.

**Андрій Біндзар,
56-рочный, в році 2003.**

Дикый корназ

Того року зима была незвычайна. Замерзло, нападав великый сніг. Снігова заміть зрівнала высокы меджі і глубоки яркы. Потім потепліло і велика вода назад вымыла глубоки корыта. Зась замерзло і напоршыло нового снігу. Берегы Цірохы ся значно двигли. Вода текла недоступно глубоко під слизкым ледом. Така зима принесла радость дітём. Теперь могли попробовати спущати ся ай по хоцькотрых, передтым, недоступных берегах. Тяжкости были при обгосподарёваню домашнёго газдівства і утримованя драгы, но найвеце ся трапила лісна звірина, котра западовала до замерзнутого снігу, тяжко ся дотігала за поживов і часто голодовала.

Уроснутый дикый⁵⁹ ся спустив дебрями до потічка так, як до глубокого корыта, із котрого вилізти не міг. І так ся довго спущав поздовж Меґового потока аж

⁵⁹ В Руськім дикого корназа звали лем: дикый.

ся дістав на край села, ід першым хыжам. Потік протікав близко хыж. Селяне, жебы могли ужывати воду з потока, прочістили пішник аж до воды. Ту ся дикому притрафила перша можность вылізти із ледового корыта. Пришов пішником як одкрытым тунелом аж до двора. Но ту го напали псы. Дикый ся сполошав, тай одскочів набік. Одразу ся зачав пропадати і упав до глубокой ямы, в якій было гашене вапно. З ямы выскочів, но псы го зась наверху до річки. Ховзав ся долов річков як шайта в різни (дерево в жолобі) аж ся переховзав к місту, де вісемдесятрочна Петрунєва в прорубі шматя прала. Напав ей, бо на тім місті ся річка барз звужовала і стара жена му загородила цілу путь. Несподівана Петрунєва вхопила дикого за серсть на шыї, тай го тисне од себе. Дикый ся на мокрім леді поховз і впав до проруба. Не знати чого ся веце наполюшав, ці ледовой воды, або старой бабы. З проруба выскочів і ховзав ся ледовым корытом за допроводу песёго брехоту. Мегів потік ся вливать до Цірохы. Корыто ся розшырило, но лед і высокы сніговы мантіNELы не доволєвали дикому опустити вузкый пас леду, долов котрым ся міг ховзати все дале і дале.

Пониже села в броді была можность опустити фаталне ледове корыто, но тот брод був правым дїтським ліжарським раём. Дітвора ся найрадше прудко спущала з дебрї Ставлінця до броду і цілём суперія было досягнути найвысшу точку на напотивнім березі на другім боці Цірохы. Того дня ся ту ліжовали братя Марісіновы. Были то іщі цалком маленькы ліжарі. Старшый Йожко ся выдер уже до половины дебрї Ставлінця. Молодшый Ярко якраз вышов з броду, кус ся вбернув над берег, жебы іщі на рівніні собі поправив вязаня на ліжах. Одразу увідів якоїсь чудо біжти долов ледовым корытом. Корназ хотів напасти і ёго, но не міг, бо высокый, прудкый берег му в тім забранив. Зась спробовав, но зась неуспішно, та пішов дале долов корытом Цірохы. Зачудованы хлопці втікали домів розповісти, што ся їм пригодило в броді під Ставлінцём. Ярко уже в дворі крічїть:

– Няньку, няньку, мамо, мамо, я відів лева. Быв чорный, гунятый а з пыска му стырчали такы рогы! – указує руками, якы закривлены і якы великы были левовы рогы (клы дикого корназа).

Поголоску за „лева“ чув і сусід – лісник, котрый такой побіг за ним із своєв ручніцєв. Дикый утікав кады легше, аж брехот псів в сусіднім селі го наверху до потічка, котрого корыто спочатку давало яку-таку надїй, но тота надїй ся звужовала каждым кроком і занедовго ся цалком стратила. Дикый ся дістав до пасти, а лісник був уже близко. Од лісника сьме ся дізнали лем того, же важив стошість-десят кіл. На стрічу з дикым доплатила баба Петрунєва. Раны на своім тілі і душі лічила в шпыталю цілый місяць.

Записав Ян Боднар,
73-рочный, в році 2003.

Кізля і вовци

Повойнова ситуація, знічене село переходом фронту, нескоре на вернутя хлопів з війни, недостаток вшиткого потрібного про ярні роботи заперічили в року 1945 то, же роботи на полю ся зачали з великим спізнінём. Землю не было чім поворати, ручно мотыками ей перекоплёвали. Ярні роботи ся протягли аж до літа. Спізнило ся і дозріваня уроды. Пришла осінь, час выкопованя бандурок. Но они были іщі зелены і цвітом ся біліли. Марісіновы тогды мали посажены бандуркы на груні, котрый звали Котилніці. Зачаток їх фалатка поля був при Свиннім потоці а кінець - при Завят-потоку. Пониже і повыше їх землі був необроблений пас (перелуг). Того дня зачінали при Свиннім потоці. Робота їм ішла, як гварять, одрукы. Родічі і найстаршый сын перегрїбали рядкы, серед-ушні діти перед нима зберали бандуркы і впереді молодшый сын Іван тігав быля. Перед ним ся смачно пасли козы. Єден мішок був уже наповнений і до другого зачінали сыпати. Одразу ся несподівано обявив сусідів пес. Іван позерать за ним і обернув ся на нёго меном:

– Бояр!

Но тот лем собі іде і слідить за козами в бандурках, на Івана не реагує. Пес ся пригнав меджі козы, хопив ярку (молоде кізля) за головку, тай веде собі ей полём.

– Бояр, шо робиш! – закрічав міцным голосом Іван. В тот момент двигла головы ціла родина.

– То не Бояр, то вовк! – скрічав нанько. Розбіг ся за вовком з мотыков в руках. Нянько біг нижнєв парцелов а Іван без мотыкы вышнєв. За вовком лем порох на горбку зістав. Іванови ся то здадо цілком без надії на успіх, бо не было чім одогнати вовка од кізляти. Мотыку вхабив при потічку на зачатку парцелы. Біг нянько, біг і він, но не біг наповно, бо і так не было із чім вовка загнати, но а на вовка іти з голыма руками... Почекав нянька, выбігли на грун, теперь уже з груна полегшало. Уже видно верхкы ліщини при Завят-потоку.

– Тай уже по нашім кузляти⁶⁰, – подумав собі Іван, бо хто за ним до ліса піде? Бігли дале ід потічку, а ту при ліщині видно: вовк тримле кізля за головку а другый вертить хвостом коло нёго. Зверещали нянько і сын, вовци ся візрили, што ся діє... Вовк, котрый тримав кізля за головку, ся візрив за себе і рефлексівно выпустил кізля з пыска. В тім же моменті кізля скоро выскочіло спомеджі двох вовків і побігло ку своїм ослободителім. Вовци ся помалы стратили в ліщині. Нескорше ся обявили зась на верху поля. Там собі посідали і думали, де і яку хыбу зробили.

Записав Ян Боднар
73-рочный, в році 2003.

⁶⁰ Літературно: по кізляти.

Як лишчак свій коцур продав

Минуло дакілько років. Марісіновы хлопці повыврастали і дакотры животны сітуації уже пробовали рїшати самы.

Єдного рана якось вшиткы Марісіновы заспали. Штось ся мусило стати, бо когут рано не співав. Нянько пішов попозерати до стайні. Часть стайні была загороджена про пацята. Тота была теперь порожня. Даколи в ній сиділи куркы. Маленьке выгядча, котре служыло на вітряня зіставало все отворене. Якраз тото вывжыв старый лишчак і за єдну ніч вшыкты куркы забрав. Было їх шістнадцять. Вхабив лем дві заїджены. Тоты дві мертвы куркы давали надій на то, же лишчак прийде іщі раз і буде мож ся з ним пораховати. Требало лем положить пасть чім скорше, іщі перед вечером, но де ей взяти? Нянько наконець пожычів пасть од знамого злодія, котрый клав пасти в лісі, настражив ю під воблак в стайни і замасковав половов. Дітём заказав вступлєвати до стайні під грозбов, же пасть одорве ногу тому, хто там вкочіть. Першу ніч хлопці переспали і скоро рано побігли позерати лишчака в пасти, но лишчака не было. Вертіло їм в головах лем єдно, чом не пришов. Молодшый Іван через день іщі дакілько раз був сконтрольєвати пасть, но выслідок був все рівнакый. Лишчака не было.

– Може вже не прийде, – роздумовав Іван і розчаровано позерав шарков меджі дочками на замасковану пасть. Роздумовав, як така пасть може вызерати, , кедь годна одорвати ногу. Щербина меджі дочками была вузенька на то, жебы відіти пасть і Іван ся смутно вертав із стайні, кедь ніч не увідів.

На далше рано, лем што ся збудили, скоро встали і побігли позерати лишчака. Той ночі наісто пришов. Уже перед стайнєв было чути якесь мравчаня. Отворили двері. В стайни стояли сполошаны вівці і мравчаня ся іщі зосилнило. Страшно было і подумати, же немілосердний выбитый лишчак уже в пасти. Хлопці позерають щербинами, та што то відяць? До пасти ся вхопив не лишчак, але коцур од сусіды Вушалихы, котра го любила так, як бы був її дітинов. Хлопці ся зачали радити. Іван радив, же треба коцура забалити до мішка і потім выслободити лабкы з пасти. Старшый Михайло уважовав інакше. Коцур має поранены лабкы. Лем што прийде домів, Вушалиха такой увидить шкынтавого коцура.

– Ты знаєш, же ей муж Петє є сам лісний злодій, та розпознаць нелем, од чого мать коцур лабы поранены, но такой му запалить і то, кому была пасть пожычена. Наконець зіставало лем єдно рїшіня. Было страшне: забити коцура і чімскорше го закопати, бо коцур страшно мравчав од страху. Побіг Іванко до шопы, нашов там якесь топорічко Михайло взяв тот фалат дрывна до своїх рук, попробовав і віділо ся му добре. Розмахнув ся і вдарив коцура по голові. Коцур дале мравчіть, но змінив голос. Михайло го бив дале і коцур утих. Потім хлопці якось уволнили страшны зубы пасти. Тайна пасти уже перестала быти тайнов. Михайло забалил мертве тіло коцура до мішка. Іванови наказав, жебы за ним не ходив, бо ніхто не сміє знати, де коцур буде похованый. Перешмарив мішок через плече, тай пішов горі Погарєв. За Погарєв выкопав по коліна глибоку яму, поховав коцура і вернув ся домів.

Треба насторожити далшу пасть, но того было над їх силы. Помочі не было, хлопці ся признали нянькови што і як зробили. Нянько їм ніч не вытыкав і пасть наставив сам. Хоць пасть была вже зась насторожена, лишчак не приходив. Тогды нянько рішыв вернути пасть, но в тот день то не зробив, бо не было часу. Кедь ся уже змерькало, Іван збачів, як лишчак здалека споза стайні слідує простор. Облак був отворений так, як і передтым. Было потребне лем перейти через річку, підлізти пліт, тай іщі еден скок на воблак. Но лишчакови ся штось не поздавало і наконець не пришов про свої дві загартунены куркы. Вечур нянько сынїм повів, же кедь коцура поховали, та і куркы треба закопати до землі, бо уже смердят. А він пасть верне рано тому, од кого ю пожычів. Хлопцїм стало смутно на сердцю, бо пригода з достаточным нап'ятєм ся скончила неуспішно. Но што робити...

Рано Іванко ішов выгнати вівці із стайні. Отворив двері і чує як штось за деревянов оградов харчїть. Попозерать через щербину, а там лишчак. Не може утечі, бо пасть тримле ёго задню лабу. Лишчака ёго ненасыстность наконець стояла жывот. За проданый кожух з лишчака купив г'азда новы куркы.

Третій день одтогды, што ся коцур їмив до пасти, ся стало штось неувірителне. Вушалишин коцур шкындав через двір і помалы ішов собі домів. Вушалиха ся поскаржила своїм сусідїм, же коцур є вже дома, но штось має з лабами. Наконець коцур обышов ліпше як лишчак.

Записав Ян Боднар,
73-рочный, в році 2003.

Невыдареный лов

Габушта жив на вышнім концю валала. Ёго хыжа была збудована так, як остатні. Тогды люде прїсно дотримовали традиції і при ставбі домів. Дїм мав такы части: хыжу, значїть главну хыжу в домі, де была кухня і де ся часто і спало (в богатшых домох была і передня і задня хыжа⁶¹), ходбу, котра ся звала сїни, і комору. Далшу часть обыстя творила пелевня і стайня. З двора ся входило через сїни до хыжы на єднім боці а протів тых дверей были двері до коморы. Сїни мож назвати і переходнов хыжов, в котрій ся не бывало. Окрем сусика, був ту іщі млинець, над цївков гряды а місто гарадїчів на під, было лазиво – драбина. В хыжі ся бывало. В каждім припадї была на тїм концю дому, котрый був обернутый до сонця. В хыжі ся ай стравовало, ай спало, а даколи ся там і майстровало. Простів дверей до хыжы были двері до коморы, за котров была пелевня. До пелевні мож было затыгнути повный віз сїна. Послїдня – на концю цїлого обыстя была стайня. Дїм стояв під берегом на нерівнім фундошу, зато мусив быти кус приспособлений терену. Жебы са утримало через зиму в хыжі і стайни тепло, было портебне на подї добрі натолочїти сїна. Сїно ся толочїло поза шары стрїхы аж по кїзлины. Обычайно вхабили під кїзлинами ту-

⁶¹ По словацькы: predná a zadná izba.

нел, яким са тїгав дым. З дымом то было так: в кутї в хыжі стояв великий, з глины вбитый пец. Дым з пеца ішов через кафлі до цївки, а цївков був выведженный до сїней. Іщі горячий дым сушыв на грядках повкладованы соровы дрыва, потїм уже охолодженный і збавлений іскер ся тїгав через діру на під. На подї ся розділив на дві части і тїгав ся тунелами і через щїтовы отворы выходив вон.

Той зимы ніхто ся не скаржив на недостаток снігу. Было нєго допорядку, та іщі за послїдні дні лем падав, тай падав. Наконець іщі і вітор здумав собі „женити ся“. Од вечера до рана зрївнав дакус горбкы, меджі, яругы і вымолы. В „свадьбованю“ му заваджали і валальскы хыжы, та де-там їх кус позрївновав.

Габуштова хыжа была обернута стайнєв до берега. Мала барз низку стрїху, котра уможнєвала, жебы вітор зробив таку велику замїть, же лишка цалком легко могла провїрити, чом із щїтової діры ся тїлько курить. Попозерала ся на під, та ся їй скоро голова закрутила од вшеліякой пахоты. Без проблемів скочіла на сїно, перешла тунелом в сїні до середины хыжы і сердце їй підскочіло. Позерать, а долов в сїнєх на лазиві куркы дрімлють. Половина лазива была заложена якымаь округлыма деревяныма коликыма. На далшій половині, красно зрївнаны, єдна над другов сидїли куркы. Но лем собі подримайте! Гостина буде превелика! Уже ся зачала облизовати. Потихонькы ступала з кїлка на кїлок долов лазивом. Лем што ся дістала ід куркам на досяг, вхопила першу, остатні згрывчали, розкоткодакали ся і стрепали ся з лазива. Запал лову способив то, з чїм лишка не раховала. Скочіла на штось слизке. Слизка про лишку была земля в сїнєх. Гр'явкот і коткодаканя збудили домашніх.

Скоро повставали, запалили лампаш і выбїгли до сїней. Лишка в страху скочіла на лазиво, но так нещастливо, же ся округлы деревяны кїлкы увольнили і розкачали ся долов цїлым лазивом. Лишка ся по них пошмыкала і наконець упала на землю. Ту ся одразу сїтуація змінила. Лишка не ловила, а была ловена. Вшиткы домашні обывателї зачали лишку їмати. Тота скакала од кута до кута, до того часу покы Габуштова нога не притисла ід земли ей голов. Рано ся рознесла по валалї поголоска, же Габушта привязав в хыжі ід столови живу лишку. Вість была така інтересна, же люде із цїлого валалу ходили ряд-рядом позерати на лишку, як дагде до цїркусу.

Нїхто не знає, як бы ся тота пригода скончила, кебы ся о лишці в сусіднім валалї не дізнали чеськы фїнанци, котры тыж пришли попозерати на чудо. Но фїнанци попозерали, і за десять корун лишку купили. Габушта за таку цїну лишку іщі ай одніс до сусіднєго валалу.

Розповів Михайло Кїрняк,
82-рочный, в році 1995.

Заворёваня

Подля старога обычаю першым ярнім днём ся раховав день, коли газда вышов із плугом на поле. Гварило ся тому заворёваня. Заворёваня мало свій певный порядок. Приправа зацінала уже через зиму. Каждый член родини, котрый не мав іншой работы, чістив зерно од куколю, смітя і іншого непотребного насінья. Перед ярёв робили наповно ковалі. Ковали возы, плугы, бороны і остатні потреби про добрый ход ярніх работ. За першый ярній день ся поважовав сонечный день, коли земля уже достаточно підсохла. Рано газда накормив коні команіцёв і вівсом. З великов ласков їх чесав і наповав. І приправа воза мала свої правила. На споді (на спідніці) був положеный плуг, ззаду із чапігами. На бочніцах (гнойніці) ззаду были положены бороны, котры ся операли о задні кланіці і на них лежали плужнята. Впереді в білім міху было зерно (осиво). За зерном плахтянка із команіцёв і кобілка із вівсом - кормиво про коні. Кедь уж був віз приготовлений і коні были запряжены, то посліднім актом приправы было покропити свячену водов цілый запряг і поблагословити го. По тій церемонії газда сїдав на віз і рушив на поле. Зачаток був про вшитых газдів рівнакый, но якы были далшы крокы?

Перша борозда, то був найважнішый почін яри в одношіню к роботам на полю. Бо яка буде перша борозда, така буде і ярня работа. Мала ся выворати в тихости, без слов і без цуриканы. Праві тото не все і не каждому ся выдарило. Плуг по реконструкції было потребне наставити так, жебы выворана борозда была ціла, безперерывна, достаточно глубока і добрі ся укладовала. Не мусило ся то подарити, бо про настроїня плугу служыла якраз перша борозда.

Михайло Чорный був пристахом, на газдівство ся приженив. Взяв сі вдову Василісу, котру хтось назвав босорков, може праві про дотримованя старых звычаїв і віровань. Михайло ся тыж приправив выворати першу борозду. Через плечі надів білу кобілку з хлібом, котру по вывораній першій борозді треба одложыти. Треба додати, же ішов заворёвати першый раз і то на женинім полю. Закапчав плуг за плужнята (передні колеска), засілив, закапчав коні за гак на плужнях, вхопив чапігы плуга і розказав:

– Біё, Кася!

Аж тепер собі усвідомив першу хыбу, же то не было в тихости і без слов. Добрі выкормлены і через зиму в стайни выстояны коні рады бы собі на волі поскакали і кус призабыли на то, же і вни мусяць рівно крачати, жебы плуг выворану глину в борозді рівномірно перевертав. Василица коні поганяла і, бодай ся не приповіло, в борозді їх не утримала і Михайлови плуг так скакав, же до землі лем ту і там ся упяв. Василица як невыворану борозду увіділа, за голову ся вхопила і спустила такый крик на свого мужа, же аж бучкы в Свиннім горбі ся розвивали. Михайло неборак на поміч собі цілу калварію святых призвав. Ці ся ярні роботи хоць лем кус подобали на першу борозду, тото ся не споминать.

Михайла Чорного в заворёваню переконав лем Михайло Михальцо. На дворі стояв віз приправлений по вшитых странках. Коні вычесаны, хвосты позакручованы, до воза запрягнуты, на возі плуг, бороны, плужнята, кормиво і осиво. Газда около

воза обходить, нетерпезливо чекать, коли жена свячену воду принесе. Жена конечні пришла, свячену воду принесла. Як квапкы студеной свяченой воды несподівано на коні допали, тоты ся сполошали, обігли цілый Плай (нижній конець села) і заставили ся аж тогды, коли з воза зістала лем передня теліга і то лем з єдным колесом. І было по вораню. Части пожыченого воза Михайло позберав, тай сусідови повертав.

Записав Ян Боднар,
73-рочный, в році 2003.

Успішны

Церьков стояла на прекраснім горбку, на якім в середнёвіку лем замкы будували. Приступ до церькви був од річкы. На зачатку вів пішник проти току річкы, потім ся прикро скривив горі берегом, аж на вершок, де стояла церьков.

К ній ся вяже така легенда. Хоць ся то пригодило барз давно, но стало ся то точно у Великодню неділю. Так як і в інших селах, дакотры люде утікали із посвячену пасков, жебы прийти першыма домів. Подля стародавнього звычаю тоты, котры будуть першы дома, тым ся буде дарити в полёвых работах і будуть успішны цілый рік. Розбігли ся уже тогды, коли священник іщі не выповів послідні слова благословенія. Утікати долов таким прудкым схилом, аж дебрёв, де пішник був вузонінькый і ку тому іщі покрученый, было одважне і без будьякой затяжі на плечу. Хлоп ніс окрема паскы іщі й проскуркы. Одразу вузел портка⁶² поволив, тай, неприповідавчі, выпали з нёго малы проскуркы і качали ся долов берегом. За нима выпала і паска і набрала таку скорость, же хлопови зістало лем позерати ся, як велика паска перескакуе проскуркы. Неборакови выпали окрема слыз і слова:

– Не чудуву ся малым чортятум, но туй старуй чортиці, котра іщі перескакуе малі!⁶³

Ёго жена ішла перед ним. Хотіла паску вхопити, но намісто того, жебы ей вхопила, іщі і свій кошик высыпала. Так газда із своёв женов на самый Великдень в річці рыбы накормили. Якы успіхы досягли в полёвых работах і який успішний був їх рік, тото не знати.

Кедь была поставлена нова мурована церьков на ровині на середині села, паска ся вже з мірного бережка не катуляла, но і потім ся барз ініціативным людем ставало, же кошик з розбитыма великодніма крашанками скончів на пути.

Лецанув Федор⁶⁴ споминав на свої трапеты із пасков. Стало ся, же якраз на Великдень пришла така слота, же паскы посвячовали в церьковли. Місця там было

⁶² Дечка на закрываня напр. великоднёго кошика.

⁶³ Літературно: Не чудую ся малым чортятім, но і старій чортиці, котра іщі перескакуе малы!

⁶⁴ Літературно: Лецанів Федор.

мало. Паскы і кошыкы барз нагустили. Скончіло ся посвячованя і люде такой за-стали двері. Федор позерав, што ся діє коло виходу і чекав, покы люде выйдуть і увольнять выход із церкви. Кедь ся выход увольнив, послідній собі ішов взяти паску. Попозерав ся і зістив, же паска не є ёго. Што робити? Минуту чекав. Люде ся розышли. В церькви зістав лем він і чужа паска. Стояли там як дві сироты, чужа паска без газды і Федор без своёй паскы. Вырішив однести домів чужу паску. Якось ся му зле крачало. Перешов половину пути і споза закруты выбіг ёго сусід Михайло. Іщі здалека ся оправдовав за то, же омылом взяв чужу паску.

– Видиш, сусіде, маеме рівнакый проблем, – повів Федор. Вымінили собі паскы і ведно ішли домів. Путёв Михайло розповів Федорови, як він аж дома спознав, же паска не ёго. Не помогло му, же добіг домів меджі першыма. Дома ся мусив з чужов пасков обернути назад.

Розповів Іван Фундак,
в році 1951.

Деревяна паска

Было то іщі за панщіны. Жыв на вышнім концю валала худобный чоловік. Хоць ёго призви́ско было Іван Ліберні, по професії був ткач і Ткачом го звали. Быв то шыковный ремеселник. Сто метрів полотна наткав, пятьдесят ушытых міхів панови каждый рік отдавав. Знав делемшто змайстровати, но меджі худобныма сусідами, в небогатім селі небарз ся му дарило.

Великдень ся приближовав. Ткач як думав, так думав, тото, што придумав, не одповідало звычайм. Без паскы іти до церкви, то бы была велика ганьба. Не іти до церкви? Гріх превеликый. Наконєць рішїня нашов.

Было звыком, же худобны люде до кошариків, котры несли на посвячіня, дали чорны паскы, а богаты ку чорным паскам до ряду іщі і білу паску положили. Ткач чорной паскы не мав, но зато ёго біла была така прекрасна, же му ай богачі завіділи. Была округла, висока, добрі выпечена і непопраскана. Єдным словом, была то паска, якій коло церькви пары не было. Ткачова паска стояла коло церькви в ряді на своїм місті меджі пасками сусідів і Ткач стояв коло нёй тихонько, бо якось му барз до речі не было. Зато сусід Фітько мав чорну і білу паску, но Ткачовій ся ани здалека не вырівнали. Почас цілої Божой службы ся трапив думков, як бы замінити паскы і главні, за што замінити? Білу бы не рад мінив, но ёго чорна не барз выдарена. Фітько не вытримав і высловив свої думкы наголос:

- Де ты роздобыв грошы на таку парадну паску?
- Прошу ся тя, де ты роздобыв пінязі на таку парадну паску? – повторив вопрос, кедь не дістав одповідь.
- А я ся тя прошу, де ты роздобыв пінязі на дві свої? – одповів Ткач вопросом.
- Вымінь паску за мою! – пропонував сусідови Фітько.
- За котру твою? – попросив ся Ткач.

– За чорну, – шпекуловав лахватый Фітько. Хотів на чередованю выграти.
– То бы есь мусив придати і свій кошарик, – повів Ткач. Фітькове лакомство было на невытриманя.

– Доїднайме ся так, же собі виміниме і паскы і кошарикы, – дав далшу пропозицію Фітько.

Так і зробили, Фітько замінив свою чорну паску і парадный кошарик за Ткачову білу “парадну” паску і старый худобный кошарик. Фітько гордо ніс домів паску, но уже на дразі го трапила думка, чом є така тяжка і непіддайна. Несподіванка і высвітліня го чекали аж дома. Кедь собі вычеряну паску позорні попозерав, дізнав ся, же Ткач паску з дерева выточів, та ле, позверьха яйцями намастив. Фітько так доплатив на свою лахваторь.

Розповів Петро Боднар,
81-рочный, в році 1940.

Перебігайло

Концём тридцятых років 19. стороча, іщі за панщіны, Андрій Шамулка ся оженив з Аннов Прибігайловов, родом з Галічі. Молода жена пришла до чужого краю, не знала ани людей, ани назвы еднотливых хотарных місць.

Пришли сінокосы, косило ся на Голім березі. Є то верьх сімстопятьдесят метрів над морём, од села оддаленый три кілометры. Андрій іщі за змерьку, кедь лем сонце выходило, побрав ся там косити свою луку. Завзята трава там росла, псянков, ці псярков ей называли.

Косить Андрій псянку, косу ку земли тисне, накошений валок пятков косы розбивать. Сонце было уже високо, чоловіка морить. Андрій ся потішив, кедь увідів, же ёго молода жена му обід приносить. Сів Андрій, пообідовав, іщі Аньцку ід студникови на воду загнав. Пішла Аньцка і не є нёй. А Аньцка Перебігайло, неборачка, лем о студникови Пуд грабом знала, а тот ся находив серед села. Покы ся вна вернула з водов, уже ся змерькало. Од того дня нелем жену, но і Андрія Перебігайлом звали.

Петро Боднар,
80-рочный, в році 1939.

Недорозумління

Тота пригода ся стала в Першій світовій війні такой в сусіднім валалі – в Галічі. Австрійско-угорська армада атаков взяла село і поступовала дале. В селі вхабили раненого вояка. Пришли ку нёму селяне. Вояк од болести стонав і жалобно просив:

– Vízet, vízet! – хотів ся напити воды, бо го барз в роті сушыло. Валалчане бы му рады помогли, но не розуміли му.

– Што він гварить?

Старший спомеджі них ся затварив мудро, як кебы розумів.

– На віз го, на віз го! – приказує старший і переводить вояковы слова по свому. Валалчане положили раненого на віз і везли го долов селом. Віз по пути цоркотав, натрясовав раненым. Тот од болести плакав і стонав:

– Istenem, istenem! (Боже, Боже).

– Што він гварить? – зась ся просили селяне, бо воякови не розуміли.

– Біжте з ним, біжте з ним! – приказав старший.

Гварить ся, же наприк великому снажіню ся валалчанім не подарило вояка захранити.

З розповіданя жытелів Руського
записав Ян Боднар,
73-рочный, у 2003-ім році.

Андрійко

Наш горський край од прадавна був обдареный великыма снігами і великыма поводнями, кеде ся сніг топив. Тогды доходило до того, же дакотры части села ся дістали до тяжкой сітуації. Жытелям тых частей села хыбили каждоденны животны потреби, но в першім ряді чіста вода. Треба спомнянути, же за нормалных условій селяне ужывали і на питя, і на праня поточну воду. Руный потік був мірным потічком, тихо собі протікав селом і кончів водопадом. При поводні але став таким бурливым, же селяне, котры жыли в ёго близкости, нераз ся скаржили на болість головы.

Хыжа Андрійковой родини стояла пониже водопаду, притиснута під прудкым схылом Кычуркы (назва горбка). Меджі потоком і хыжов вела іщі вузонька дражка, котру вода все підмывала і зато селяне правый бік потока забезпечили деревянов стінов збудованов із грубых буків. Приблизно на уровни простів збудованой хыжы річку перегороджовала вузонька лавка довжкы около пять метрів. Пішник од хыжы на лавку був барз прудкый. Пониже лавкы був брод, за ним потік Руный кончів свою путь і вливав ся до річки Цірохы.

Трирочный Андрійко стояв дома на лавці меджі столом і постілёв при щітовій стіні, позерав ся з воблака на захмуреный світ. Контролёвав, ці ся млинське ко-

лесо, што відів на воді простів хыжы крутить, або чекать, коли велика вода лавку возьме. Не знати, што малый вымыселник вымыселник, позераючі ся на розводне-ну ріку выстроить. Не так давно придумав упхати свою бороду до вуха щерпінькы (лятиновый горнець із трёми ножками). Андрійко ся із щерпіньков якось розстав, но пришов о свої молочны зубы.

Задуманый хлопчік збачів, же зістав сам дома аж кеде свою маму увідів переходити через лавку. Такой ся выхопив за мамов. Выбіг на двір і через драгу, спустился долов прудкым пішником, вкочів на лавку і йде собі. Вода была барз бурлива, хоць іщі не діягла лавкы, но прибой під лавков метав великы квапкы воды і на лавку. Андрійко пришов до середины лавкы. Ту ся му закрутило в голові і впав до ледовой воды. Потік Руный го ніс до векшой річки, Цірохы. Велика вода несла лем Андрійка, но і цілы корчі, стромы. Каміня гуркотіло долов річков, вода рвала берегы, выливала ся із корыта.

Біласіковы хлопці Федор і Михайло жыли пониже і шум воды їм не дав покоя. Ішли ся попозерати на новый міст, што там нового. Хлопців интересовало лем то, ці велика вода возьме спід моста стары дубовы гряды, котры донедавна підперали міст. Прибігли на міст, но гряды під мостом вже не были. Вода їх однесла. Лавка, де Андрійко впав до воды, была дакілько сто метрів над мостом. Хоць Андрійко ся вказовав спід воды лем час од часу, сусідовы хлопці, котры стражили уровень воды го увіділи і по шматю спознали. Прияли блескове рішнія. Молодший Михайло біг інформовати родічів, а старший Федор біг коло воды і кричав:

– Андрійка вода взяла!

Пониже моста жыв Богдів Федор, котрый біг і передавав вість далшым. Кеде ся до Цірохы вливав ей лівый приток – Мегів потік, ту уже вода была два раз векша. За Меговым потоком зістало недоступных пару хыж. Коло воды жыли Мікеранины і Ферціковы. Василь Мікеранин біг коло воды і передавав вість о топлячім ся далшым. Ферціковы невісты – Юля і Анця, білили свою хыжу і зачули Василів крик. Анця закричала на свого мужа:

– Миколе, принесь клюку!

Микола порозумів крику і збачів Андрійка у воді. На клюку не было часу, біг попри воді без клюкы, час од часу увідів топлячого ся хлопчіка, но вода го несла в середині пруду, далеко од берега. Бігли в тройці. Перед нима був теперь далший лівобережный Бовтувський потік, котрый уже перекрочіти не мож было. Но іщі перед Бовтувским притоком ся вода розолляла до шырькы. Ту ся сперли стары гряды з моста і вода текла двома прудами. Скорось току воды ся спомалила. Андрійко теперь уже плавав в меншім потоці і приближыв ся ід берегу. Была то послідня можливість на захрану. Микола, сам неплавец, скочів по пас до воды, ледва ся утримав на ногах, ішов дале до прудшой рікы, лем жебы досяг топлячого ся хлопчіка. Была то рішуча секунда! Микола захопив маленьке, мертве тіло, ледва вышов з воды і розбіг ся до найблизшого дому. Як біг, із затопеного вытікала вода. Хлопчік був студены, самый синець і не дыхав. Яка была надій вернути живот Андрійкови? Вода несла малого хлопчіка 600 метрів і був в ній не довше, як пять минут. Нихто з притомных не мав понятия, як оживити мертве, затопене тіло, котре не выказує ни-

якого симптому живота. Такої послали про учителя Андруха. Штось знали за умеле диханя. Но ніхто не знав, як таку поміч давати, бо на селі такій припад іщі не був. На зачатку умеле диханя давали так, же Василь тримав хлопчіка під плечіма настоячки, а Микола ритмічно стискав меджі руками ёго груди і брішок. Сходили ся далшы сусідове. Прибігла і Андрійкова мама, но была барз розрушена, зато ей пустили до хыж аж тогды, коли Андрійко зачав дыхати. Прибіг і учитель Андрух. Цілый день Андрійко не був без проблемів. Учитель порадив, жебы дїтвак зістав в теплім до другого дня.

Хлопчіка захранили на єдинім можнім місті і в послїднім моменті. Хоць нескушены, но одгодланы захранцєве захранили Андрійкови живот.

Записав Ян Боднар,
73-рочный, в році 2003.

Вдова, душпастьць і склепарь

Перша світова война скончила, но вхабила в селі великы шкоды і значні занедбаны газдівства. Василь Чорнаніч був іщі молодий, способный і достаточно розважный чоловік. Не промарнив жадну можливість і вивживав вшыток час при обнові свого маєтку. Робота му ішла одрукы. Обновив і звекшыв став рогатою худобы і годовав іщі і шувну молоду пару конїв. Правда, ёго успіх не зістав без завісти у валалі.

Василь добрі ззнав за тоты сусідьскы недугы, зато свою худобу, але главні коні в стайни добрі стражив. Жебы чув каждый шелест коло обыстя, каждую ніч спав в пелевни, в сусідстві стайні. Но єдну ніч Василь якось туго заспав. Злодії вивжыли тоту минуту, тихонько вывели коні із стайні, перевели через корыто Цірохы і выдали ся на Бескід. Рано Василь ішов по слїдах конїв аж на Бескід, но за Бескідом в Польші ся сліды стратили.

Василь ся дізнав, хто був посередником при краджіню конїв, но доказати то не міг. Проблемы ся зберали. Вмерла му мати, дїтинка, і ку тому, іщі страта конїв. Тото вшытко вже не переконав. Похворів і вмер. Повдовілій жені Юлі зістало трое малых дїточок і довг за три погробы. За три погробы треба попови заплатити, но не было можности, як пінязі забезпечіти.

Кедь іщі Василь жив, купив за послїдні пінязі од Жыда Грісайна мале пацятко, а на довг взяв косянку. Із склепарём ся доїдали, же пінязі з уроком выплатить, кедь паця выгодує і продасть. Но тото ся не збыло. Піп грошы за погробы од убогой вдовы, матери трєх дїточок настойчїво пожадовав. Дарьмо вдова просила:

– Пане превелебный, прошу вас на колїнах, почекайте, паця пудросте⁶⁵, продам го і вам, отче духовный, за погрїб заплачу.

– Я свою роботу зробив, а ты заплать! – одповів твердо піп.

⁶⁵ Літературно: підросте.

Душпастырь не чекав. Приказав дзвонарєви, жебы пішов насилу од Юлі паця взяти і до стайні го пригнав. Дзвонарь приказ выповнив. Душпастырь міг быти спокійный.

– Што теперь робити з боргом у стаціньского склепаря Ірїсайна? Выбрала ся Юля і пішла боса двадцяттрь кілометры із Руського до Стаціна, жебы ся могла Жидови поскаржити. Лем што Юля зашла до склепу Ірїсайна, емпатічний Жыд попозерав на бідну жену і розкрічав ся:

– Чом есь боса, на дворі такый мороз!

– Пане Ірїсайне, – із плачом зачала бісїдовати. Я не мав⁶⁶ чім посолити бідну страву про свої діточкы, не то щі боканчі купувати!

Розповіла Жыдови о своїй тяжкій долі. Жыд одважив дві кіла соли, тай дае Юлі.

– Я не можу од вас далшый товар брати, бо я свуй довг не можу вырунати⁶⁷.

– Жено, берьте сіль. Я од вас грошы не хочу, – одповів склепарь.

Анна Лемпелєва, 77-рочна,
Штефан Лемпель, 79-рочный, в році 2001.

Кобілка⁶⁸

– Чом наш сусїд на собі має завішену таку велику кобілку? – просив ся малый Павлик свого нянька.

– Жебы мав таку велику уроду, котра ся змістить до той кобілки, – одповів нянько.

Записав Ян Боднар,
73--рочный, в році 2003.

Гускы

Село ся по Другій світовій войні зачало помалы обновлєвати. Регулація по-стїчків і выставба новых домів і вулиць были причінов змін традичного способу жывота. До войны село было звязане з річками. Хыжы были орьєнтованы так, жебы вода з річки ці потічка была частєв господарьского двора, загороды. Вулічкы збудованы далеко од річки принесли проблемы при годованю качок і гусок, котры на воду не забыли і без нєй ся в ниякім припадї не обышли. Гускы каждоденно ходили за водов стовкы метрів, самособов, без догляду. В сухых рокох вода в бродї протїкала меджі камінями. Пішо мож было перейти через воду

⁶⁶ Літературно: Я не маю.

⁶⁷ Літературно: свій ... вырівнати ...

⁶⁸ Кобілка – полотняна ташка на плечі.

без того, жебы собі чоловік намочів підошвы. Гускы ся рады купали у вырах і дітиньских гатях.

Того літа, в еден горячій день, ся нараз небо зятягло тяжкыма хмарами. Пришов густый додж. Падало цалый день. До вечера ся річка Ціроха перемінила на велику ріку. Розлляла ся шыроко меджі берегами і взяла вшыткы лавкы. Газдыня сі аж перед вечером спомнянула на свої гускы і наголос выповіла:

– А де же суть мої гускы?

Побігла до броду. Гускы нашла. Шувні собі сиділи една коло другой на берегу, лемже з тамтого боку. Было треба за нима перебродити на другый бік. Ток воды був сильный, вступити до воды не мала одвагы. Гускы зістали ночовати на другім березї, выданы на мілость лишкам.

На другый день вода кус опала. Газдыня скоро рано уже позерала за своїма гусками. Хоць бы ходем піря позберати, кебы гусок не было. Гускы тыж спробовали переплавати воду, но неуспішно. Вода їх знесла о кілометр ниже, но гускы зістали на тім самім березї, теперь уже в полю меджі селами. Кедь їх выслідили, было вже полудне.

На третій день газда і єго сусїд ся наще рано позберали, взяли страву на цілый день, топоры, мішкы і пішли за гусками, котры были лем кілометр од дому, но на другім березї розводненой рікы. Пішли протїв току рікы Цірохы, котру перекрочіли на мостї уже на зачатку села. Вбернули доправа і збоку села перекрочіли мостом Берестовый потік. Через Мегів потік драга вела через брод. Вода ту была іщі велика. Треба глядати іншый переход по току потока і так ішли скоро аж на зачаток потока, но і ту мусили зрубати бучка, по котрім перешли як через лавку. Тото ся стало аж під вертепов горы Пляша. Обышли так цілый хотарь. Гускы взяли до мішків і без перервы ся вертали тыма самыма пішниками. Скоро рано з дому одходили а вночі ся вернули. Регулація села часом і такы припады зазначіла.

Записав Ян Боднар,
73-рочный, в році 2003.

Послідня жытелька

Руське, валал меджі горами, зажив протягом своєї екзістенції розмаїты часы, спокійны і тяжкы. Жытелі Руського прожыли біду і голод, мусили ся спамятати із двох воен, котры ся валалом перегнали і рядні го знічіли. Но зникнутя села предсі лем не чекали. О выселїню села ся вирішыло в спокійных часох, кедь ся уже здало, же му ніч не грозить. Высокы функціонарї вирішыли выстяговати сім русиньских сел в цілій стариньській долині, враховано Руського. Причінов мало быти поставлїня водной гати на питну воду – Старины. Што собі думают жытелі тых сел, тото уряды не интересовало. Люде круте рішїня прияли, не мали на выбер. Зачали свої валалы опушати. Розоберали свої хыжы, одвозили ставебный матеріал і вшыток маєток. Было вирішено і о буряню вшыткых верейных будов, школ,

склепів, культурних домів і церквей. По Руськім і по остатніх выселеных валалох не мала зістати нияка пам'ятка. Наконєць зістала стояти в Руськім лем гаєнка і по-слідній родинний дім.

Ян і ёго жена Маря, по дідови звана Хабальчина, бывали на вышнім концю валала. Наперек вшыткому, што ся около них робило, вирішыли зістати. Не хотіли опустити дім, в котрім пережили фалат свого живота. Были уже пензісты. Тяжко бы собі звикали на живот на новім місті, дагде в містьскім панелаку. Хыбив бы їм двір, загорода і знамы люде. Навеце, Маря мала по переконаній пораждці проблем з орьєнтацієв. І в сусідній Великій Полянї зістало жыти дакілько родин. Уряды были їх рішінєм несподіваны. Выселїня плановали скончіти до вісемдесятпятого року і жытелі, котры ся не одстіговали, рушили їх замір. Людей, коры зістали, пересвідчовали, нукали їм кварталі в місті. Кедь то не помогло, притвердили. Быв зрушений регулярный автобусовый спой із і до міста і одставлена електрика. Ани тото не при-нутило Яна і Марю одыйти. Порадили собі. Надале газдовали на своїм полю і в своїй загороді, на дворі тримали куркы, а кедь было треба, Маря напекла хліба. Дівкы – Анна і Маря і сынове – Штефан і Ян, знамыма называний Іван, жыли в місті. За родічами до Руського доходили, привозили їм вшытко, што потребовали. Помогли їм при роботах на полю і около дому.

Рік по выстяганю умер Ян. Погріб мав в Снині, бо на рущаньскім цінтерю ся уже не сміло ховати. Маря наперек тому зістала в своїй хыжі. Анна і Іван за нєв і надале регулярно приходили. Кедь дашто потребовала, Іван ей то привіз автом. Ани тото не было все просте. Уряды їм живот будьяким способом стяжовали. Вступ до охранныго пасма був можный лем з поволенков выданов містным народным выбором в Стаціні. Кедь выдали тых поволенок пять, далшы уже не выдавали, лем ознамили, же поволенок вже не є. Жадатель мав смолу, мав прийти на далшый день. Івана нераз їмав стаціньскый містный шандарь на моторці аж до Руського, наперек тому, же го добрі познав і знав, чом там іде. Може якраз зато го контролєвав, ці має поволенку.

– Чом есь не заставив? – крічав на Івана, кедь го достиг коло студника Пуд грабом.

– Не позерам ся дозад, позерам на ямы на пути, – бранив ся Іван.

Раз Івана „безпечаци“ пристигли в Руськім без поволенкы. Ішов ід матери окоповлєвати бандуркы. Мусив заплатити покуту.

Наперек вшыткым обмеджіням у Марі все дахто був. Найчастіше ся у нєй заставили лісны робітници. До работы їх возив автобус. В зимі ся у Марі зогріли, сушили собі мокре облєчїня. Кедь падало, пересиділи у нєй коло карет і цілый день. Привезли ей дрыва на вгень і порізали го на клаты. Поколов їх сын. В літі ходили до ліса лісны робітничкы. Заставили ся у нєй, даколи ей принесли закуп. В зимі, кедь нападав великий сніг, зістала драга непрояздна. І два-три тыждні ся на вышній конєць не дало дістати. Марі то не вадило, засобу дрыв на вгень мала дость велику. Зато, же електрика была одпоена, світила собі свічками.

Даколи ся у нєй обявили нагодны навщівници, люде, котры зберали грибы, або туристы. Директорови основной школы, котрый пришов зберати грибы, помагала, кедь впав до напівзасыпаной студні. В літі собі на ей дворі поставила стан родина

аж з Баньской Бістріці. Стих, котрый о ній написали, ся декламовав і в „телевізній хвільці поезії“. Бісїдовали о ній вшыткы люде, котры і знали.

Кедь ся ей дакотры люде звідовали, ці ся не чує сама, одповідала:

– Не єм сама, суть ту зо мнов потята.

Около ей дому кружыла велика хмара ластівок. Было їх чей дакілько сто або выше сто. Цілый Марин дім був облїплєный гніздами ластівок. По збуряню вшыткых будов і домів в Руськім ся ластівкы з цілого валалу настяговали ід Мари. Сполочность ей робив і пес Бояр. Быв уж другый, того першого ей втровив якыйсь непрайник.

Уряды ся не змірили з тым, же ся Маря з валалу не выстіговала. Псіхічно ей тір-рали, перед верейностєв ей очорнєвали і шпінили, выдумовали собі о ній зъявны неправды. Урядник, повірений выселєванем, про новинкы твердив, же баба Маря голодує і ним повірений робітник ей носить їдло. Перед телевізным штабом, котрый ю пришов нафільмовати, ей давав до руки палицю, котров ся підперала, жебы го нєв перед камеров била. Так хотів доказати, же є в планім псіхічним роз-положіню.

– Чом бы єм тя била, ний тя зима бе, я тя бити не буду! – спокійно одповіла Маря.

Подобні о ній написала редакторка даякых новинок. В своїй статі твердила, же Маря голодує, хоць ся сама пересвідчіла, же Маря бідов не терпить.

Наконєць Маря вирішила, же ся перестїгує до міста. Уже были выстігованы і послідні жытелі Великой Поляны. Настав але проблем з быванєм. Першый квар-тель Маря одмітла, далшый ей ображены окресны функціонарі не хотіли при-ділити. Кедь была дівка Анна жадати о квартал, окресный председа партії ся на ню выкрічав. Грозив ей тым, же матірь выстягують до гаражу. Анна ся не здава-ла. Ішла выше. Оголосила ся у крайского таємника, будучого президента. Сло-вацькой републікы, Рудолфа Шустера. По ёго засягу народный выбор в Снині на другый день приділив Мари квартал. Іван з Аннов приправлєвали квартал на бываня. Маря іщі хотіла зістати едне літо в своїй хыжі в Руськім. Сынове поступ-но перевозили до квартелю материны особы річі, облєчїня, гратя. Іван із братом Штефаном ся добісїдовали, же на другый день пообіді підуть за бутором. Авто забезпечив шовгор Душан. Но рано їм ознамили, же мати вмерла. Вмерла вечур, курто по тім, кедь од нєй одышли дівка і сын. Рано пришов до Руського автобус з лісныма робітниками. Хлопи ся выбрали до ліса. Шофер ся ішов наптити воды ід студника. Двері до пивніці были кус одхылены. Кедь ся попозерав днука, нашов там мертву Марю. Вмерла, кедь чістила ворішець. З Великой Поляны урядници якраз стїговали послідні родины. Стары люде были в планім здравотнім ставі, зато была притомна і докторка із Снины. Докторку такой закликали ід Марі. Зро-била обглядку тіла і уже могла лем конштатовати смерть. Маря в тот день мала 66 років і девять місяців. Так, як і ей муж Ян, і Маря є похована на сниньскім цінтерю.

По ей семрти зять Душан одвіз Бояра до Снины. Дав го знамому. Тот бывав не-далеко цінтеря. Но нелем люде были смутны. Єдного дня нашли лежати вірного Бояра на Маринім гробі. Чудовали ся, як в незнамім місті міг найти гріб своїй пані.

Марини діти поодвозили з Руського послідні річі. Кедь мали проблем з поволенков на вступ до Руського, Анна зась обходила уряды. Містны урядници ся выгваряли на окресных гігієніків. Анна ся не дала одбити. Пішла на гігієнічну станіцю. Там ся стрітила з векшым похоплінём. Директор знав Марину судьбу. Повів Анні, же кебы было веце таких людей, як была ей мати, валалы Звала і Руське ся нияк раз не мусили стїговати.

Опущений дїм Марї зїстав іщі даякый час стояти. Роздумовало ся, же буде служыти про лісных робітників або полєвників. За ёго захованя про ластівкы ся пригваряв і знамый сниньскый орнітолог. Колись в осени, кедь до Руського ходило мало людей, дїм збуряли. Не знати, ці то было мотивоване урядниками, або то была ініціатива даякых „горливців“. З одходом Марї, посліднєй жытелькы, валал Руське перестав дефінітівно екзїстовати.

**Розповіла Анна Лемпелєва-Крішкова і Ян Крішка,
в році 2021.**

Слово выдавателя

Книжка Івана Боднара *Стары руцаньскы пригоды* vznikла споїнем работы двох авторів. Нянька Яна і сына Івана Боднаровых. Ян Боднар, родак із Руського, заникнутого русиньского села про водну гать Старина в окресї Снина, записовав скоро дві десятироча пригоды, котры ся стали жытелям Руського в минулости. Ёго сына Івана, котрый ся народив і до дорослости жыв в Снинї і до Руського приходив на вакації, записаны пригоды з Руського так заінтересовали, же з няньком зачав довгорочны записы оформляти книжно. На жаль, отець ся выданя першой Ивановой книжки із Руського *Спомини на валал під Бескіком / Spomienky na dedinu pod Beskydom* в році 2020 уже не дожыв. Далша книжка Івана Боднара - *Стары руцаньскы пригоды* є продовжінём руцаньскых пригод записаных Яном Боднаром, умелецькы оформленых Іваном Боднаром. Вірїме, же отець Ян бы був гордый на Іванів русиньскый язык і на ёго снажіня умелецькы захопити необычайны, часто аж магічны пригоды, котры ся стали Руцанам колись давно. Выданём далшой книжки із Руського їх теперь оживлюєме і спритомнюєме.

За ОЗ Колысочка – Koliska можу написати лем тїлько, же сьме были рады при оживлєваню пригод, котры бы без выданя книжки упали до забытя.

**Люба Кралєва,
Пряшів, 19. 10. 2021.**

